

- Сангийн яамны төсвийн удирдлагын PIMIS системд төсөл бүрийг улсын хөгжлийн жилийн төлөвлөгөөтэй уялдуулах ёстой ч зарим ТЭЗ бодлогын хамааралгүй заалт ашигласан, иж бүрнээр, бодитойгоор бус уялдаагүй бүртгэсэн нь хөрөнгө оруулалтын бодлогын үнэн зөв төлөвлөх зарчмыг алдагдуулсан байна гэж үзсэн. Тоног төхөөрөмж, зураг төсөв, ТЭЗУ ангиллын төслийн шалгуур, аргачлалыг нарийвчлан тодорхойлоогүй, жишиг үнэ, өртөг тооцох арга зүй дутмаг, хөрөнгийн мэдээллийн сан болон тоног төхөөрөмжийн стандартчилал, норм бүрдээгүй нь хөрөнгийн үр ашиггүй зарцуулалт, тооцооны алдаа, хяналтгүй нөхцөл үүсгэж байна гэж дүгнэлээ.
- ТЭЗ-д салбарын хөрөнгө оруулалтын шийдвэр гаргахад шаардлагатай суурь судалгаа хангалтгүй, тоон мэдээлэл бодит бус, их өгөгдөлд тулгуурласан хэрэгцээг эрэмбэлэх тогтолцоо сул байгаа нь нэн тэргүүний шаардлага, бодит үр нөлөөтэй төслийг эрэмбэлэх боломжийг хязгаарлаж байна. Сангийн яам, БШУЯ-тай хамтран сургууль, цэцэрлэгийн барилгын хэрэгцээг их өгөгдлөөр үнэлэх ажлыг эхлүүлсэн нь эерэг боловч дорвитой шинэчлэл болж чадахгүй байна гэж дүгнэсэн.
- Өмнөх аудитын 6 зөвлөмжийн 5 нь хэрэгжих шатанд, 1 нь хангалтгүй хэрэгжсэн нь хөрөнгө оруулалтын төлөвлөлт, удирдлагын аргачлалд хийх шаардлагатай шинэчлэл удаашралтай байгааг харуулж байна гэж дүгнэсэн.

Төсвийн шууд захирагч, төсөл хөтөлбөрийн нэгжийн 2024 оны санхүүгийн тайланд хийсэн аудит:

Төсвийн 351 шууд захирагчдын, төсөл хөтөлбөрийн 118 нэгжийн 2024 оны санхүүгийн тайлан, төсвийн гүйцэтгэлийг аудитад хамруулсан. Үүнээс 260 санхүүгийн тайланг аудитын үе шатны ажлыг хэсэгчлэн гүйцэтгэж, 209 санхүүгийн тайланд дүгнэлт гаргасан.

Уг аудитын дүнд нийт 1,767.7 тэрбум төгрөгийн алдаа, зөрчил илрүүлснээс 596.0 тэрбум төгрөгийн 512 алдааг залруулж, 2.8 тэрбум төгрөгийн зөрчилд 165 төлбөрийн акт тогтоож, 848.0 тэрбум төгрөгийн зөрчилд 596 албан шаардлага, 8.4 тэрбум төгрөгийн зөрчилд хариуцлага тооцуулах 31 албан шаардлагыг тус тус хүргүүлж, 312.1 тэрбум төгрөгийн алдаа, зөрчилд 820 зөвлөмж өгч, 0.4 тэрбум төгрөгийн 6 асуудлыг хууль хяналтын байгууллагад шилжүүлжээ.

Төсвийн төвлөрүүлэн захирагчийн 2024 оны санхүүгийн нэгтгэсэн тайланд хийсэн аудит: Төсвийн 22 төвлөрүүлэн захирагчийн 2024 оны санхүүгийн нэгтгэсэн тайлан, төсвийн гүйцэтгэлд аудит хийж, санал дүгнэлт гаргасан байна.

Аудитын дүнд нийт 468.4 тэрбум төгрөгийн алдаа, зөрчил илрүүлснээс 48.2 тэрбум төгрөгийн 30 алдааг залруулж, 0.6 тэрбум төгрөгийн зөрчилд 1 төлбөрийн акт тогтоож, 247.5 тэрбум төгрөгийн зөрчилд 75 албан шаардлага, хариуцлага тооцуулах 4 албан шаардлагыг тус тус хүргүүлж, 172.0 тэрбум төгрөгийн алдаа, зөрчилд 40 зөвлөмж өгсөн байна.

Төсвийн ерөнхийлөн захирагчдын 2024 оны санхүүгийн нэгтгэсэн тайланд хийсэн аудит: Нийт төсвийн 36 ерөнхийлөн захирагчдын 2024 оны санхүүгийн нэгтгэсэн тайлан, төсвийн гүйцэтгэлд аудит хийж аудитын тайлан, дүгнэлтийг хүргүүлсэн.

Нийт 4,172.4 тэрбум төгрөгийн алдаа, зөрчил илрүүлснээс 2,652.2 тэрбум төгрөгийн 36 алдааг залруулж, 3.7 тэрбум төгрөгийн зөрчилд 8 төлбөрийн акт тогтоож, 1,083.6 тэрбум төгрөгийн зөрчилд 69 албан шаардлага, 9.4 тэрбум төгрөгийн зөрчилд хариуцлага тооцуулах 13 албан шаардлагыг тус тус хүргүүлж, 423.0 тэрбум төгрөгийн зөрчилд 131 зөвлөмж өгч, 0.5 тэрбум төгрөгийн 2 асуудлыг хууль хяналтын байгууллагад шилжүүлээд байна.

Төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой аж ахуйн нэгжийн 2024 оны санхүүгийн тайланд хийсэн аудит: Төрийн өмчит 101 аж ахуйн нэгжийн 2024 оны санхүүгийн тайланг аудитад хамруулахаас 34 байгууллагын санхүүгийн тайланг аудитын үе шатны ажлыг хэсэгчлэн гүйцэтгэж, 67 байгууллагын санхүүгийн тайланд дүгнэлт өглөө.

Энэхүү аудитын хүрээнд нийт 3,191.0 тэрбум төгрөгийн алдаа, зөрчил илрүүлснээс 823.6 тэрбум төгрөгийн 168 алдааг залруулж, 0.3 тэрбум төгрөгийн зөрчилд 52 төлбөрийн акт тогтоож, 997.9 тэрбум төгрөгийн зөрчилд 310 албан шаардлага, 61.7 тэрбум төгрөгийн зөрчилд хариуцлага тооцуулах 21 албан шаардлагыг тус тус хүргүүлж, 1,300.5 тэрбум төгрөгийн алдаа, зөрчилд 338 зөвлөмж өгч, 7.0 тэрбум төгрөгийн 2 асуудлыг хууль хяналтын байгууллагад шилжүүлжээ.

Засгийн газрын тусгай сангийн 2024 оны санхүүгийн нэгтгэсэн тайланд хийсэн аудит: Засгийн газрын 24 тусгай сангийн санхүүгийн тайланг аудит хамруулахаас 15 байгууллагын санхүүгийн тайланг аудитын үе шатны ажлыг хэсэгчлэн гүйцэтгэж, 9 байгууллагын санхүүгийн тайланд дүгнэлт өглөө.

Аудитаар нийт 2,426.9 тэрбум төгрөгийн алдаа, зөрчил илрүүлснээс 86.6 тэрбум төгрөгийн 16 алдааг залруулж, 0.2 тэрбум төгрөгийн зөрчилд 14 төлбөрийн акт тогтоож, 2,332.6 тэрбум төгрөгийн зөрчилд 69 албан шаардлага, 0.8 тэрбум төгрөгийн зөрчилд хариуцлага тооцуулах 4 албан шаардлагыг тус тус хүргүүлж, 6.5 тэрбум төгрөгийн алдаа, зөрчилд 17 зөвлөмж өгч, 0.1 тэрбум төгрөгийн 3 асуудлыг хууль хяналтын байгууллагад шилжүүлээд байна.

УЛСЫН ТӨСВИЙН 2024 ОНЫ ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАЛТЫН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ХЭРЭГЖИЛТЭД ХИЙСЭН АУДИТ

Монгол Улсын 2024 оны төсвийн тухай хуульд 27 төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн төсвийн багцад тухайн оноос эхлэн хэрэгжих 712, өмнөх оноос үргэлжлэн хэрэгжих 607, нийт 11,579.7 тэрбум төгрөгийн төсөвт өртөгтэй 1319 төсөл, арга хэмжээг 3,828.6 тэрбум төгрөгөөр санхүүжүүлэхээр тусгасан.

Хөрөнгө оруулалтын төлөвлөгөөнд тусгасан 1319 төсөл, арга хэмжээнээс 56.1 хувь буюу 740 төсөл, арга хэмжээг 2024 онд хэрэгжүүлж дуусгахаар, 43.9 хувь буюу 579 төсөл, арга хэмжээг дараагийн онуудад үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэхээр төлөвлөсөн байна. Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтын санхүүжилтэд 2020–2022 онд 1,330.9–1,418.9 тэрбум төгрөг төлөвлөж байсан бол 2023 онд өмнөх оноос 92.7 хувиар өсөж 2,686.0 тэрбум, 2024 онд 42.5 хувиар өсөж 3,828.6 тэрбум төгрөгт хүрсэн.

Улсын төсвийн 2023 оны хөрөнгө оруулалтын хэрэгжилтийн аудитаар өгсөн зөвлөмжүүдийг хангалтгүй хэрэгжүүлснээс зөрчил давтагдан гарч, барилга байгууламжийн үе шатны хяналт, захиалагчийн хяналтын тогтолцоо, инженерийн шугам сүлжээний бүрэн төлөвлөлт, ТЭЗҮ-ийн шаардлага тогтоох, төсөл арга хэмжээний мэдээллийг цахим системд бүрэн байршуулах болон дотоод аудитын үр нөлөө, давтамж сул байна.

Түүнчлэн барилга ашиглалтад оруулах дүрмийн хэрэгжилтийг нэгдсэн арга зүйгээр хангах, хөдөө аж ахуй, боловсруулах салбаруудад төсвийн хөрөнгөөр бий болсон байгууламж, тоног төхөөрөмжийг ил тод, өрсөлдөөнт зарчмаар ашиглуулахаар журам тогтоох, сургууль, цэцэрлэгийн ширээ, сандлын чанарын стандарт, худалдан авах ажиллагааг үр ашигтай зохион байгуулах зэрэг салбар хариуцсан сайд нарт хаягласан бодит ажлууд хэрэгжээгүй хэвээр байна. Тухайлбал:

- Улсын төсвийн 2024 оны хөрөнгө оруулалтын төлөвлөгөөний хэрэгжилтэд хийсэн аудитын дүнгээр хөрөнгө оруулалтын үр дүн тодорхой хэмжээнд

гарсан боловч төлөвлөлт, хэрэгжилт, хяналтын шатуудад нийтлэг доголдлууд давамгайл байгааг тогтоов. Тодруулбал, боловсрол, соёл, эрүүл мэнд, дэд бүтэц зэрэг салбарт нийт 100 гаруй барилга байгууламж, 200 км авто зам ашиглалтад орсон ч харин санхүүжилтийн гүйцэтгэл 62.7 хувь, төслийн хэрэгжилт 69 хувь буюу хангалтгүй байна. Төсөл, арга хэмжээг төлөвлөх үйл явц оновчгүй, улсын хөгжлийн жилийн төлөвлөгөөтэй уялдаагүй төсөл 74.4 хувь, төсөвлөлтийн шаардлага хангаагүй барилга 52.8 хувьд хүрсэн нь хөрөнгө санхүүгийн нөөцийг үр ашиггүй зарцуулах үндсэн шалтгаан болж байна;

- Хөрөнгө оруулалтыг дунд хугацаанд төлөвлөх тогтолцоо бүрдээгүй, төсөвт өртгийн ялгаа, төслийн төрөл, ач холбогдол, эрэмбэлэх механизм тодорхойгүйгээс үүдэн төрийн санхүүжилт үр ашиггүй зарцуулагдах эрсдэл өндөр хэвээр байна. Барилга байгууламжийг үнэлэх, эрэмбэлэх аргачлал хууль, норм нормативтай нийцэхгүй байгаагаас шалтгаалан хөрөнгө оруулалтын эрэмбэ алдагдаж, бодит хэрэгцээ шаардлагад нийцсэн шийдвэр гаргалт хангагдаагүй;
- Захиалагчийн хяналт сул, худалдан авах ажиллагааны гомдлын шийдвэрийн дагаж мөрдөлт хангалтгүйгээс бодит гүйцэтгэлээс давсан санхүүжилт олгох, техникийн шаардлага хангаагүй барилга хүлээн авах зэрэг зөрчил давтагдсан;
- Хэрэгжиж дууссан 2.1 их наяд төгрөгийн өртөгтэй 1,148 төслийн 6.2 хувь нь үндсэн хөрөнгийн бүртгэлд тусгагдаагүй, тоног төхөөрөмжийн урьдчилсан судалгаа, байршуулалт, ашиглалтын зохицуулалт хангалтгүйгээс зарим тоног төхөөрөмж ашиглалтад ороогүй, үр ашиггүй байна. Төсвийн хөрөнгөөр хувийн өмчид шилжих боломжгүй төсөл хэрэгжүүлсэн нь төрийн байгууллагыг бизнесийн үйл ажиллагаа эрхлэх байдалд хүргэсэн буруу жишиг байна.

Аудитын дүн, дүгнэлтэд үндэслэн УИХ-д 2 асуудлыг толилуулж, Монгол Улсын Ерөнхий сайдад 3, Тэргүүн шадар сайд бөгөөд Эдийн засаг, хөгжлийн сайдад 4, ТЭЗ нарт 3 зөвлөмжийг тус тус өгсөн байна.

ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ӨРИЙН УДИРДЛАГЫН 2023–2025 ОНЫ СТРАТЕГИЙН БАРИМТ БИЧГИЙН ХЭРЭГЖИЛТ

Аудитаар Засгийн газрын 2023–2025 оны өрийн байдал, түүнд нөлөөлөх гадаад, дотоод хүчин зүйлсийн нөлөөллийн судалгаа, шинжилгээ хийж, нотлох баримтад үндэслэн Засгийн газрын өрийн удирдлагын харгалзах оны стратегийн баримт бичгийн хэрэгжилтийг үнэлж, "Өрийн удирдлагын стратегийн дунд хугацаанд дэвшүүлсэн зорилтын хэрэгжилтийн явц 2023–2024 оны байдлаар хангагдсан хэдий ч ханшийн өсөлт, эргэн төлөлтийн эрсдэлийг бууруулахад анхаарах шаардлагатай байна" гэсэн ерөнхий дүгнэлт өглөө.

Хүснэгт 12. Улсын нийт гадаад өрийн мэдээлэл, (2022–2024 оны байдлаар, сая ам.доллар, тэрбум төгрөгөөр)

Салбарын ангилал	2022 он		2023 он		2024 он	
	ам.дол	төгрөг	ам.дол	төгрөг	ам.дол	Төгрөг
Засгийн газар	8,012.5	27,599.9	8,105.1	27,644.0	7,887.6	26,979.2
Төв банк	2,179.0	7,505.8	1,784.8	6,087.4	1,086.3	3,715.6
Хадгаламжийн байгууллага (Төв банкнаас бусад)	1,532.6	5,279.2	1,733.2	5,911.4	2,657.0	9,088.2
Бусад салбарууд	8,436.0	29,058.6	7,865.8	26,827.8	8,235.1	28,167.8
Аж ахуйн нэгж хоорондын зээллэг шууд хөрөнгө оруулалт	13,184.8	45,416.4	15,080.6	51,435.3	17,254.3	59,017.6
Нийт гадаад өр	33,344.9	114,859.8	34,569.5	117,905.8	37,120.3	126,968.5

Эх сурвалж: Монголбанк

- Засгийн газрын өрийн удирдлагын дунд хугацааны бодлого, төлөвлөлт, хэрэгжилтийн үнэлгээгээр стратегийн баримт бичгийн чанар, хэрэгжилтийн зохицуулалт, өрийн эрсдэл, мэдээллийн нэгдсэн байдал болон орон нутгийн өрийн менежментэд ноцтой доголдол байгааг энэхүү аудитаар тогтоов.
- Өрийн удирдлагын стратегийг хуульд нийцүүлэн боловсруулсан ч голлох стратегийг сонгосон үндэслэл, хэрэгжилтийн шалгуур үзүүлэлтгүй тул бодлогын биелэлтийг үнэлэх боломж хязгаарлагдмал, иж бүрэн дүгнэлт өгөхөд саад учирсан, Өрийн удирдлагын зөвлөл 2023–2024 онд хуралдаагүй, стратегийн хэрэгжилтэд үнэлгээ, зөвлөмж гаргаагүй байсан нь хуулийн 21.2-т заасан чиг үүрэг биелээгүй байна.
- Стратегид дэвшүүлсэн 6 бодлогын зорилт, 23 арга хэмжээ нь хуульд заасан журмаар тайлагнасан боловч өрийн удирдлагын тогтвортой байдлыг хангах бодит ахиц хангалтгүй байна. Засгийн газрын өрийн ДНБ-д эзлэх хувь 2024 онд 41.8 хувь болж буурсан эерэг нөлөөтэй байгаа ч эдийн засгийн бүтцийн төвлөрөл нь ирээдүйн тогтвортой байдалд эрсдэл учруулсан хэвээр байна. Төсвийн хүрээний мэдэгдэлд өрийн хязгаарыг ДНБ-ий 45–55 хувьд барихаар тогтоосон нь зохистой боловч хууль тогтоомжийг давтан, ойр ойрхон өөрчлөх нь дунд хугацааны төсвийн болон өрийн удирдлагын бодлогын тогтвортой байдлыг алдагдуулж байна.
- Засгийн газрын өрийн үйлчилгээний зардал 2023–2024 онд 9.6 их наяд төгрөг, 2025–2028 онд төлөх өрийн үйлчилгээ 16.4 их наяд төгрөгт хүрэхээр

төлөвлөгдсөн нь дахин санхүүжилтийн болон хүүгийн эрсдэл дунд хугацаанд өндөр хэвээр байгааг харуулж байна. Мөн ашиглаагүй гадаад зээлд тооцогдсон хүүгийн шимтгэлд 51.5 тэрбум төгрөг төлсөн нь төсөл эхлүүлэх бэлтгэл хангалтгүй, зээлийн үр ашиг буурч байгааг нотоллоо.

- Нийслэлийн Засаг даргын Тамгын газраас гаргасан бонд нь Өрийн удирдлагын тухай хуулийн зарчимд нийцээгүй, богино хугацаатай, өндөр хүүтэй санхүүжилтийг урт хугацааны дэд бүтцэд ашигласан нь эдийн засгийн үр ашиггүй бөгөөд улсын түвшинд өрийн бодлогын алдааг давтах эрсдэлтэй байна. Засгийн газрын өрийн зохицуулалтаар өмнөх гадаад үнэт цаасыг хугацаанаас өмнө буцаан худалдан авах, дахин үнэт цаас гаргах зэрэг арга хэмжээ авч, богино хугацаанд дарамтыг бууруулсан боловч урт хугацаанд дахин санхүүжилтийн эрсдэл учрахаар байна.

Хүснэгт 13. Засгийн газрын өрийн мэдээлэл, (2022–2024 он, тэрбум төгрөг)

Өрийн бүтэц, өрийн хэрэгсэл	2022 он	2023 он	2024 он*
1. Засгийн газрын дотоод өр	1,035.5	234.1	400.5
1.1. Үнэт цаас	1,035.5	234.1	400.5
2. Засгийн газрын гадаад өр	29,641.6	30,274.6	30,247.8
2.1. Үнэт цаас	9,359.8	9,371.7	8,655.0
2.2. Зээл	20,281.8	20,902.9	21,592.7
3. Бусад өр төлбөр	1,288.7	264.8	2,736.4
3.1. Засгийн газрын өрийн баталгаа	812.9	29.5	178.0
3.2. Орон нутгийн өр	463.5	4.5	2,558.4
3.3. Концесс (барих-шилжүүлэх)	12.3	230.9	-
ЗАСГИЙН ГАЗРЫН НИЙТ ӨР (I+II+III)	31,965.8	30,773.5	33,384.6
ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ӨР (ӨҮЦ)	27,691.6	26,582.9	
Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулиар тогтоосон өрийн хязгаар	70.0%	65.0%	60.0%
		(ӨҮЦ)	(Нэрлэсэн)
Засгийн газрын өр / ДНБ	59.4%	43.7%	41.8%
Засгийн газрын өр (ӨҮЦ) / ДНБ	58.2%	37.7%	-

*-Урьдчилсан гүйцэтгэл

Эх сурвалж: Сангийн яам

- Сангийн яам болон Үндэсний статистикийн хорооноос гаргаж буй өрийн мэдээлэл зөрүүтэй байгаа нь өрийн үлдэгдэл аудитаар баталгаажсаны дараа статистикийн мэдээллийг шинэчлэн тусгадаггүй, мэдээллийн бүтэц зөрдөгтэй холбоотой бөгөөд бодлогын түвшний ил тод, нэгдсэн мэдээллийн сан бүрдүүлэх шаардлага тулгарч байна. Засгийн газрын өрийн багцын эрсдэлийн тооцоонд нийслэлийн үнэт цаасны нөлөөллийг тусгаагүй бөгөөд энэ нөлөөллийг бодитоор тооцвол 2024 оны зорилтот түвшнийг давсан дүнтэй гарч байгаа нь өрийн бодит эрсдэлийг буруу үнэлэх, хууль өөрчлөх шийдвэр буруу гарах эрсдэлтэйг харуулсан.

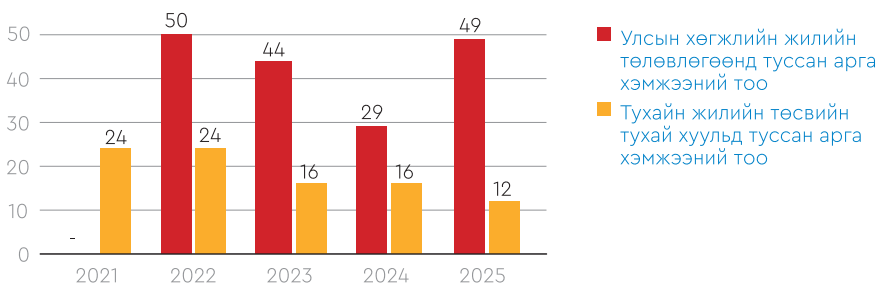
Аудитын дүн, дүгнэлтэд үндэслэн Улсын Их Хурлын анхааралд 2 асуудал толилуулж, Засгийн газрын хяналт хэрэгжүүлэх газарт 1, Тэргүүн шадар сайд бөгөөд Эдийн засаг, хөгжлийн сайдад 1, Сангийн сайдад 5, Нийслэлийн Засаг дарга бөгөөд Улаанбаатар хотын захирагчид 1 зөвлөмжийг тус тус өглөө.

МОНГОЛ УЛСЫН 2021–2025 ОНД ХӨГЖҮҮЛЭХ ТАВАН ЖИЛИЙН ҮНДСЭН ЧИГЛЭЛИЙН ХЭРЭГЖИЛТ

Үндсэн чиглэлд баталсан нийт 243 арга хэмжээний 25.5–52.7 хувь нь Монгол Улсын хөгжлийн 2022, 2023, 2024, 2025 оны төлөвлөгөөнд тус тус туссан, 36.6–49.4 хувь нь Монгол Улсын 2021–2025 онуудын төсвийн тухай хуульд туссан байна. Дээрх 243 арга хэмжээнээс 2022–2025 оны Улсын хөгжлийн жилийн төлөвлөгөөнд нийт 53 арга хэмжээ буюу 21.8 хувь нь огт тусгагдаагүй байна.

Монгол Улсын 2021–2025 оны хөрөнгө оруулалтын хөтөлбөр 150 төсөл, арга хэмжээ

Үндсэн чиглэлийн хөрөнгө оруулалтын хөтөлбөрт тусгасан нийт 150 төсөл, арга хэмжээний 19.3–30.0 хувь Монгол Улсын хөгжлийн 2022, 2023, 2024, 2025 оны төлөвлөгөөнд туссан бол 8.0–16.0 хувь Монгол Улсын 2021–2025 оны төсвийн тухай хуульд туссан бол дээрх 150 арга хэмжээнээс нийт 64 төсөл арга хэмжээ буюу 42.6 хувь нь огт тусгагдаагүй байна.

- "Монгол Улсыг 2021–2025 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэл"-ийн хэрэгжилт 67.7 хувьтай байгаа бөгөөд нийт арга хэмжээний гуравны нэг орчим нь үр дүн дутуу, цаашид эрчимжүүлэх шаардлагатай гэж дүгнэсэн нь хөгжлийн бодлогын хэрэгжилт хангалтгүй байгааг харуулж байна.
- Үндсэн чиглэлийг хуульд заасан шаардлагын дагуу иж бүрэн судалгаатай боловсруулаагүй, хэрэгжилтийг жилийн төлөвлөгөө болон төсвийн хуультай уялдуулах зохицуулалт хангалтгүй байсан нь арга хэмжээ хугацаандаа биелэх, үр нөлөөг бодитой үнэлэх боломжийг хязгаарлаж байна.
- Хэрэгжүүлэгч байгууллагын хариуцлагын тогтолцоо тодорхой бус, хариуцлага тооцох шалгуур нарийвчилж тогтоогоогүй тул үр дүнгүй, хэрэгжилт удаашралтай арга хэмжээний хувьд санхүүгийн болон удирдлагын хариуцлага бодитоор хэрэгжихгүй нөхцөл бий болжээ.
- Үндсэн чиглэлд тусгасан зорилго, зорилт, арга хэмжээний нийгэм эдийн засагт үзүүлэх үр нөлөөг тооцох тогтолцоо бүрдээгүй, бодлогын баримт бичиг хоорондын уялдаа сул, санхүүжилтийн эх үүсвэр баталгаажуулалт дутуу зэрэг шалтгаанаар хэрэгжилтийн үр ашиг буурч, хөгжлийн бодлогын нөлөө бодитоор илрэхгүй байна.

Аудитын дүн, дүгнэлтэд үндэслэн УИХ-д 3 асуудал толилуулж, Тэргүүн шадар сайд бөгөөд ЭЗХС-д 2 болон ЗГХЭГ-ын даргад 4, Сангийн сайдад 2, ТЕЗ нарт 3 зөвлөмжийг тус тус хүргүүлээ.

УЛСЫН ХӨГЖЛИЙН 2024 ОНЫ ЖИЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ГҮЙЦЭТГЭЛ

Улсын хөгжлийн 2024 оны төлөвлөгөөний тэргүүлэх чиглэлийн үр дүн 68.8 хувь, ТЕЗ-дын үр дүнгийн гүйцэтгэлийн дундаж үнэлгээ 53.9 хувь, Хөтөлбөрийн үр дүнгийн гүйцэтгэлийн дундаж үнэлгээ 58.6 хувь, 194 төсөл, арга хэмжээний гүйцэтгэлийн дундаж үнэлгээ 52.2 хувь байна.

- Гадаад худалдааны бараа эргэлтээр 2024 онд экспортын хэмжээ 15.8 тэрбум ам.долларт хүрч өмнөх оноос 0.6 тэрбум ам.доллаар нэмэгдсэн ч төсөл, арга хэмжээний дундаж үнэлгээ 40 хувьтай буюу зорилт үр дүнг бүрэн хангаагүй байна.
- Гадаадын шууд хөрөнгө оруулалтын хэмжээ 2024 онд 4 тэрбум ам.долларт хүрч зорилтот түвшнийг хангасан ч "Хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлнэ" гэсэн тэргүүлэх чиглэлд хамаарах ТАХ-ний дундаж үнэлгээ 51.2 хувьтай буюу зорилтот үр дүнг бүрэн хангаагүй байна.
- Нэгдсэн Үндэсний Байгууллагаас улс орнуудын Хүний хөгжлийн индексийн тайланг 4 жилд нэг удаа гаргадаг тул тэргүүлэх чиглэлийн үр дүнг 2024 оны байдлаар үнэлэх боломжгүй байна.
- "Аялал жуулчлалыг хөгжүүлнэ" гэсэн тэргүүлэх чиглэлийн шалгуур үзүүлэлтээр 2024 онд Монгол улсын хүлээн авах гадаад жуулчны тоог 1.3 саяд хүргэхээр төлөвлөсөн ч 0.7 сая жуулчин хүлээн авснаар зорилтот түвшнийг хангаагүй байна.
- Манай Улс Хүнсний аюулгүй байдлын индексийг тооцох аргачлалыг боловсруулж батлаагүй тул Тэргүүлэх чиглэлийн үр дүнг үнэлэх боломжгүй байна.
- "Улаанбаатар хотын түгжрэл, агаарын бохирдлыг бууруулна" гэсэн тэргүүлэх чиглэлийн шалгуур үзүүлэлт болох "хотын хөгжлийн үзүүлэлт /индекс/" 2023 онд 0.5022 болж 83.7 хувьтай үнэлэгдэж зорилтод түвшнийг хангаагүй байна.
- "Засаглалын үзүүлэлтийг сайжруулна" гэсэн тэргүүлэх чиглэлийн үр дүнгийн хүрээнд 2024 оны Дэлхийн банкны засаглалын үзүүлэлтийн дундаж үзүүлэлт гараагүй тул тус шалгуур үзүүлэлтийг үнэлэх боломжгүй байна.
- "Ногоон хөгжлийг дэмжинэ" гэсэн тэргүүлэх чиглэлийн шалгуур үзүүлэлт "байгаль орчны гүйцэтгэлийн индекс"-ээр 2024 онд 180 орноос 143 дугаарт эрэмбэлэгдсэн нь 48 хувь буюу "эрчимжүүлэх шаардлагатай" үнэлэгдсэн байна.

Аудитын дүн, дүгнэлтэд үндэслэн Монгол Улсын Засгийн газар болон Засгийн газрын хяналт хэрэгжүүлэх газарт 4 зөвлөмж, Монгол Улсын тэргүүн шадар сайд бөгөөд Эдийн засаг, хөгжлийн сайдад 4 зөвлөмж, Сангийн сайдад 1 зөвлөмж, Төсвийн ерөнхийлөн захирагч нарт 3 зөвлөмж, нийт 12 зөвлөмжийг өгсөн байна.

"МОНГОЛ-ОРОСЫН ХАМТАРСАН УЛААНБААТАР ТӨМӨР ЗАМ" ХУВЬ НИЙЛҮҮЛСЭН НИЙГЭМЛЭГИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ НИЙГЭМ ЭДИЙН ЗАСАГТ ҮЗҮҮЛЖ БУЙ ҮР НӨЛӨӨ, ҮР АШИГ

Монгол Улсын Үндэсний аудитын газар, Оросын Холбооны Улсын Тооцооны танхим хооронд 2013 оны 12 дугаар сарын 09-ний өдөр байгуулсан хамтын ажиллагааны тухай хэлэлцээрийг удирдлага болгон Монгол-Оросын хамтарсан "Улаанбаатар Төмөр зам" ХНН-ийн Зөвлөлт Холбоот Улс, БНМАУ-ын Засгийн газар хооронд (хуучин нэрээр)-ын 1949 оны 06 дугаар сарын 06-ны өдрийн хэлэлцээрийн хэрэгжилт болон "Улаанбаатар төмөр зам" хувь нийлүүлсэн нийгэмлэгийн үйл ажиллагааны үр дүн, нийгэм эдийн засагт үзүүлж буй үр нөлөө, үр ашиг"-ийн байдалд аудитыг төлөвлөсний дагуу Оросын Холбооны Улсын Тооцооны танхимын аудитын багтай хамтран гүйцэтгэлээ.

Аудитаар "Улаанбаатар Төмөр зам" хувь нийлүүлсэн нийгэмлэгийн нэр дээр байнга ашиглах эрхийн бүртгэлд хамрагдах ёстой газрууд нь бусад этгээдийн (хуулийн этгээд, хувь хүн) нэр дээр бүртгэлтэй, зарим газрын байнгын ашиглалтын эрхийн бүртгэлийг газрын мэдээллийн нэгдсэн санд бүртгүүлж баталгаажуулаагүй бөгөөд 1949 оны 06 дугаар сарын 06-ны өдрийн хэлэлцээрийн 5 дугаар зүйлийн 9 дэх хэсгийн заалт бүрэн хэрэгжээгүй байгааг тогтоосон.

"Улаанбаатар Төмөр зам" хувь нийлүүлсэн нийгэмлэгийн үндсэн хөрөнгөд бүртгэлтэй зорчигчийн 332 вагоноос ашиглалтын хугацаа дууссан 160 вагоныг зорчигч тээврийн үйлчилгээнд ашиглаж байна, мөн 5,655.1 сая төгрөгийн үнэ бүхий 259 вагоны ашиглалтын нормт хугацаа дууссан, "УБТЗ" ХНН-ийн үндсэн хөрөнгөд 141 илчит тэрэгнээс 51 илчит тэрэгний ашиглалтын хугацаа дууссан, 29-40 жил ашиглаж байгаа 92 вагон, 40-с дээш жил ашиглаж байгаа 167 вагоноос Монгол Улсын MNS 6312, 6039 стандарт буюу "... Ашиглалтын хугацаа дууссан илчит тэргийг төмөр замын тээврийн үйл ажиллагаанд ашиглахгүй" гэсэн заалтыг зөрчсөн зэрэг зөрчлүүд илэрсэн. Төрийн аудитын байгууллагаас дээрх алдаа, зөрчлийг арилгах талаар төлбөрийн акт, албан шаардлагыг "Улаанбаатар Төмөр зам" хувь нийлүүлсэн нийгэмлэгт хүргүүлсэн.

Хамтарсан аудитын үр дүнд төрийн аудитын байгууллагаас "Улаанбаатар Төмөр зам" хувь нийлүүлсэн нийгэмлэгт хоёр улсын хэлэлцээрийн хэрэгжилтийн өнөөгийн нөхцөл байдал, хамтарсан менежментийн бүтэц, хариуцлагын зохицуулалт, үйл ажиллагаатай холбоотой 11 дүгнэлт өгч, Монгол Улсын нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх үр нөлөөг дээшлүүлэх, нийгэмлэгийн үйл ажиллагааг сайжруулахад чиглэсэн 6 зөвлөмжийг өглөө.

ТӨРӨӨС ЭРЧИМ ХҮЧНИЙ САЛБАРТ БАРИМТАЛЖ БУЙ БОДЛОГО, ҮНЭ ТАРИФЫН ЗОХИЦУУЛАЛТ, ӨРТӨГ, ЗАРДАЛ

Аудитаар эрчим хүчний салбарын бодлого төлөвлөлт, бүтэц тогтолцоо, санхүүжилт, тарифын зохицуулалт, төслүүдийн хэрэгжилт болон салбарын үр ашигт байдалд нийтлэг системийн доголдол байгаа нь тогтоогдлоо. Салбарын хөгжлийн бодлогууд Тогтвортой хөгжлийн зорилтын шалгуураар уялдуулан төлөвлөгдөөгүй, "Алсын хараа 2050"-д тусгасан зорилго, арга хэмжээг хэмжих суурь мэдээлэл бүрдээгүй, төрийн болон хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг уялдуулах тогтолцоо бүрдээгүйгээс урт хугацааны хөгжлийн бодлого хэрэгжих чадвар сул байсан.

Эрчим хүчний салбарын аж ахуйн нэгжүүд санхүүгийн хувьд алдагдалтай ажиллаж, улсын төсвөөс тогтмол татаас авч буй нь компанийн засаглал, хариуцлага, санхүүгийн сахилга бат сул байгааг харуулж байна.

- Томоохон төсөл, хөтөлбөрүүдийн хэрэгжилтэд төсвийн дэмжлэг, алдагдлын дарамт нөлөөлж, төслүүдийн гүйцэтгэл хоцрох, өртөг нэмэгдэх, төслийн санхүүжилт эрэмбэлж шийдвэрлэх тогтолцоо бүрдээгүй байна. Хуримтлагдсан алдагдлаас шалтгаалж тоног төхөөрөмжийн шинэчлэл, засвар үйлчилгээ хойшлогдож, эрчим хүчний тасралтгүй, найдвартай ажиллагаанд сөргөөр нөлөөлөх өндөр эрсдэл үүссэн байна.
- Сэргээгдэх эрчим хүчний бодлого хэрэгжилтийн хувьд системд нийлүүлэх хэмжээ өсөөгүй ч хэрэглэгчээс авах төлбөр өссөн, гэрээний гарааны үнэ өртөг зардлын бодит тооцоолд суурилаггүй, дэмжих тарифын мэдээллийг хэрэглэгчдэд нээлттэй тусгаагүй зэрэг нь ил тод байдал, хэрэглэгчийн эрхийг хязгаарлаж байна.
- Цахилгаан эрчим хүчний үнэ тарифыг бодит өртөг, үйл ажиллагааны зардал, инфляцын нөлөөг харгалзан тооцох, тогтмол индексжүүлэх зохицуулалт хангалтгүйгээс салбарын алдагдал гүнзгийрч, хэрэглэгчдэд ирэх санхүүгийн дарамт нэмэгдэж байна. Өсөн нэмэгдэж буй хэрэглээг дотоодын эх үүсвэрээс хангах бодит хүчин чармайлт сул, импортын хамаарал нэмэгдэж, тарифын өсөлтөд нөлөөлсөн хэвээр байна. Гэр хорооллын цахилгааны хэрэглээнд олгож буй хөнгөлөлт бодит тооцоо судалгаагүй, зорилтот бүлэгт чиглээгүйгээс эрчим хүчний салбарын татаас улам нэмэгдэх шалтгаан болж байна.
- Тариф тогтоох зарчим болон диспетчерийн зохицуулалтын үйл ажиллагаанд давхардсан, уялдаагүй, үндэслэлгүй зохицуулалт илэрч, ЭХЗХ-ны баталсан тарифын бүтэц аргачлалдаа нийцэхгүй байгаа нь тарифын үнэн зөв тогтоолтод эргэлзээ үүсгэж байна. Үндэсний аудитын газраас 2017, 2021 онд өгсөн зөвлөмжийн хэрэгжилт хангалтгүй, системийн доголдол арилж сайжрахгүй хэвээр байна.

Аудитын дүн, дүгнэлтэд үндэслэн Монгол Улсын Ерөнхий сайдад 2, Эрчим хүчний сайдад 10, ЭХЗХ-ны удирдлагад 10, "Диспетчерийн үндэсний төв" ТӨХХК-д 2 зөвлөмж тус тус өгсөн байна.

УУЛ УУРХАЙН ТУСГАЙ ЗӨВШӨӨРӨЛ ОЛГОЛТ, ХУУЛЬ ТОГТООМЖИЙН ХЭРЭГЖИЛТ

Аудитаар уул уурхайн салбарын бодлого төлөвлөлт, хууль эрх зүйн зохицуулалт, тусгай зөвшөөрлийн олголт, мэдээллийн сангийн уялдаа холбоонд системийн доголдол давамгайл байгаа нь ил тод, хариуцлагатай уул уурхайн тогтолцоо бүрэн бүрдээгүйг харууллаа. Салбарын гол хуулиудад шинэчлэл хийгдсэн ч хөгжлийн бодлогын зорилт тусгагдаагүй, Ашигт малтмалын тухай хууль болон Түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын тухай хуулийн хэрэгжилт уялдаагүйгээс нэгдсэн бодлого, шийдвэр гаргалт төлөвшөөгүй байна.

Хууль тогтоомж хоорондын уялдаагүй байдал болон мэдээллийн нэгдсэн сан дутуугаас шалтгаалан тусгай зөвшөөрөл давхцан олгогдох нөхцөл бүрдэж, салбарын ил тод байдалд ноцтой эрсдэл учруулжээ.

Эрдсийн хуримтлалтай талбайд түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын тусгай зөвшөөрлийг өргөдлөөр олгодог практик нь стратегийн ач холбогдолтой ордуудад хяналтгүй ашиглалт, борлуулалтын эрсдэлийг нэмэгдүүлж байна. Ордын нөөц, ТЭЗҮ-г зөвхөн зөвшөөрөл авах зорилгоор хэлэлцүүлж байгаа нь олон улсын стандарттай нийцэхгүй бөгөөд уул уурхайн төсөл, хөрөнгө оруулалтын үнэн зөв тооцооллыг хангах боломжийг хязгаарлаж байна. УИХ-ын 2007 оны 27 дугаар тогтоолд заасан 39 ордыг судалж стратегийн ордод хамруулах эсэхийг өнөөг хүртэл шийдээгүй, стратегийн орд эзэмшигчид хувьцааныхаа 10 хувийг үнэт цаасны биржээр арилжих хуулийн заалт огт хэрэгжээгүй нь салбарын засаглал, хариуцлага, хөрөнгийн зах зээлийн хөгжлийг сааруулж байна.

Стратегийн ач холбогдол бүхий ашигт малтмалыг улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, үндэсний аюулгүй байдал, эдийн засгийн нөлөөллийн үнэлгээнд үндэслэн тодорхойлох, Үндэсний баялгийн санд татвар, төлбөрийг тэгш төвлөрүүлэх эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх шаардлага бий. Тусгай зөвшөөрөл олгох сонгон шалгаруулалтын журмын хариуцлага, эрхийг хамгаалах зохицуулалт сул, Зөвшөөрлийн тухай болон Захиргааны ерөнхий хуультай нийцээгүй байдал үр ашиггүй тусгай зөвшөөрөлтэй талбайн тоог нэмэгдүүлж байна.

Түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын АМНАТ-ын тооцоолол бүрэн зохицуулагдаагүй, гео мэдээллийн сангийн кибер аюулгүй байдал, хүртээмжийн зохицуулалт бүрэн хэрэгжээгүй, архив мэдээллийн нэгдсэн сан бүрдээгүй зэрэг нь салбарын мэдээллийн нэгдмэл байдлыг алдагдуулж байна. Эдгээр доголдол нь салбарын хариуцлагатай хөгжил, орлогын шударга хуваарилалт, стратегийн ордын засаглалыг бүрэн гүйцэтгэх нөхцөлийг сулруулж байгаа гол шалтгаанууд оршоор байна.

Аудитын дүн, дүгнэлтэд үндэслэн УИХ-ын анхааралд 2 асуудлыг толилуулж, ЗГХЭГ-т 2, АҮЭБЯ-нд 4, Ашигт малтмал, газрын тосны газарт 1 зөвлөмж тус тус өгсөн байна.

УУЛ УУРХАЙН НӨХӨН СЭРГЭЭЛТИЙН САНГИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА, ҮР ДҮН, ҮР НӨЛӨӨ

Уул уурхайн нөхөн сэргээлтийн бодлого, хууль эрх зүй, санхүүгийн баталгааны тогтолцоо болон хэрэгжилтийн бүх шатанд системийн доголдол давамгайл байгааг тогтоов. ААН-үүд байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг бодитой гаргаагүй, хугацаанд нь батлуулаагүй, нөхөн сэргээлтийн баталгааны тусгай дансанд шаардлагатай хөрөнгийг бүрэн байршуулдаггүй, зарим сум, дүүрэг тусгай данс нээгээгүйгээс баталгааны мөнгийг бусад дансанд төвлөрүүлж зориулалт бусаар зарцуулах зэрэг зөрчил нийтлэг байна.

Хууль тогтоомжийн зохицуулалт баталгааны мөнгийг хаана, хэрхэн төвлөрүүлэх талаар ялгаатай, тодорхой бус тул хэрэгжилт нэг мөр биш, баталгааны сан бүрэн бүрэлдээгүй байна. Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний зардлын тооцоо бодит бус, хугацаандаа батлагдахгүй байгаа нь нөхөн сэргээлтийн зардлыг бүрэн тооцох боломжгүй болгож, эвдэрсэн газрын хохирлыг барагдуулах санхүүгийн эх үүсвэр дутагдах нөхцөл бүрдүүлжээ. Баталгааны санг зарцуулах эрх зүйн тогтолцоо тодорхой бус, уурхайн хаалтын үед хөрөнгийг буцаан олгох зохицуулалт нь төлөвлөгөөний зардлыг хийсвэрээр тооцох шалтгаан болж байна.

Нөхөн сэргээлт хийгээгүй, баталгааны мөнгө байршуулаагүй, тайлангаа хугацаанд гаргаагүй зэрэг зөрчил гаргасан тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчдэд холбогдох байгууллага хуульд заасан арга хэмжээ авч ажиллаагүйгээс эвдэрч, орхигдсон газрын хэмжээ тасралтгүй нэмэгдэх эрсдэлтэй байна. Сум, дүүргийн тусгай данс нээгдээгүй, баталгааны мөнгө бусад дансанд төвлөрсөн нь санхүүгийн сахилга бат алдагдаж, нөхөн сэргээлтийн санг зориулалт бусаар ашиглах эрсдэлийг бий болгожээ.

Нөхөн сэргээлт хийгдээгүй аж ахуйн нэгжүүдэд нэмэлт зардлыг гаргуулж, хариуцлагыг оногдуулаагүйгээс эвдэрсэн газрыг ихэвчлэн улсын болон орон нутгийн төсвөөр эсвэл бусад компаниар дүйцүүлэн нөхөн сэргээх байдал давамгайл байна. Нөхөн сэргээгдсэн газрын дараагийн ашиглалтын зориулалт тодорхойгүй, бодлогын уялдаа хангалтгүй байна.

Нөхөн сэргээлт, эвдэрсэн газрын талаарх мэдээлэл төрийн байгууллагуудын хооронд зөрүүтэй, уялдаагүй, улсын хэмжээний нэгдсэн бодит тоон мэдээлэл байхгүйгээс зарим нөхөн сэргээсэн талбайд дахин тусгай зөвшөөрөл олгосон тохиолдол илэрсэн нь мэдээллийн нэгдсэн тогтолцоог яаралтай бүрдүүлэх шаардлагатайг харуулж байна.

Аудитын дүн, дүгнэлтэд үндэслэн БОУАӨС-д 7, Сангийн сайдад 2, ҮСХ, БОУАӨЯ, ХЗДХЯ, АҮЭБЯ, ГЗБГЗЗГ-ын удирдлагад тус бүр 1, ХЗДХС-д 1 зөвлөмж тус тус өгснөөс гадна 11 зөрчилд 5.8 тэрбум төгрөгийн төлбөрийн акт тогтоож, 25 зөрчилд 0.9 тэрбум төгрөгийн албан шаардлага өгсөн байна.

ҮР ДҮН, ГҮЙЦЭТГЭЛД СУУРИЛСАН ТӨСӨВЛӨЛТ, ТӨЛӨВЛӨЛТИЙН ШИЛЖИЛТИЙН ҮЙЛ ЯВЦ, ҮР ДҮН

Үр дүнд суурилсан нэгдсэн удирдлагын тогтолцоо улс орны хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, төсөвлөлт, хяналт-шинжилгээ үнэлгээ, шийдвэрийг дэмжих мэдээллийн системийн шатанд бүрэн төлөвшөөгүй, системийн түвшний доголдол давамгайл байгааг тогтоов. Хөгжлийн бодлогын баримт бичгийг 4 түвшний урт, дунд, богино хугацааны бодлоготой уялдуулах шаардлагатай атал бодлогын бусад гол дэмжлэг болох үр дүнд суурилж төсөвлөх, гүйцэтгэлийн удирдлага, хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ, мэдээллийн тогтолцоо бүрэн төлөвшөөгүй байна.

Төрөөс төсвийн үр ашгийг нэмэгдүүлэх бодлого, шинэчлэлийг 30 жилийн турш хэрэгжүүлэхээр оролдсон ч хэрэгжилт нь тогтмол тасалдсан, манлайлал, улс төрийн дэмжлэг, засаглалын соёл, чадавх сул байснаас үр дүнд суурилсан удирдлагын тогтолцоо бүрэлдээгүй хэвээр байна. ЭЗХЯ болон Сангийн яамны стратегийн чиг үүрэгт ч үр дүнд суурилсан төлөвлөлт, төсөвлөлтөд шилжих бодлогын зорилт тодорхой бус байна.

Бодлогын баримт бичгийн уялдаа сул, хөгжлийн баримт бичиг хэт олон, төсвийн төлөвлөлтийн "гүүр" болж чадахгүй байгаагаас төсөв захирагчид шахуу хугацаанд хөтөлбөр төлөвлөж, суурь судалгаа, тооцоолол орхигдох, хуульд заасан шалгуурыг бүрэн хангахгүй төлөвлөгөө гаргах шалтгаан болж байна. Хөтөлбөрийн өртгийг тооцох норм, норматив тогтоогдоогүй тул санхүүгийн нөөцийг тогтвортой төлөвлөх боломжгүй, хэрэгжилт удааширч, өртөг нэмэгдэх нөхцөл бүрджээ.

ТЭЗ-д хүрэх үр дүнгийн шалгуур үзүүлэлтийг тодорхойлох ёстой боловч ихэнх тохиолдолд судалгаанд суурилагагүй, хэмжигдэхүйц бус, загвар жишиг хөтөлбөргүйгээс төсвийн хөтөлбөрийн чанар хангалтгүй байна. Засгийн газрын бүтэц хөгжлийн бодлого, стратегийн хэрэгжилтэд нийцээгүй, олон асуудлыг зэрэг шийдэх гэж оролдсоноор төсөл, хөтөлбөрүүдэд санхүүгийн нөөцийн хуваарилалтын үр дүн багасаж, төсвийн үр ашиг буурахад хүрч байна.

- Хөгжлийн тэргүүлэх чиглэлийг эдийн засгийн боломжид үндэслэн эрэмбэлж тодорхойлох, төсөл хөтөлбөрийн бэлэн байдлыг үнэлэн, түүнд нийцсэн Засгийн газрын бүтцийг бүрдүүлэх нь төсвийн үр ашгийг нэмэгдүүлэх гол нөхцөл боловч хэрэгжихгүй байна.
- Хөгжлийн бодлого, төсвийн төлөвлөлтөд оролцогч талуудыг нэгтгэсэн, мэдээллээр хангах нэгдсэн мэдээллийн систем байхгүй тул хяналт, үнэлгээ бодит үр нөлөөтэй хийгдэх боломжгүй, үнэлгээ нь зөвхөн бичиг баримтад оноо өгөх түвшинд хязгаарлагджээ.

Аудитын дүн, дүгнэлтэд үндэслэн Улсын Их Хурлын анхааралд 3 асуудал толилуулж, Монгол Улсын Ерөнхий сайдад 3, Тэргүүн шадар сайд бөгөөд Эдийн засаг, хөгжлийн сайдад 2, Сангийн сайдад 2, Үндэсний статистикийн хороонд 1 зөвлөмж тус тус өглөө.

ХҮНСНИЙ АЮУЛГҮЙ БАЙДЛЫГ ХЯНАХ ТОГТОЛЦОО, ҮР ДҮН

Хүнсний аюулгүй байдлын бодлого төлөвлөлт, эрх зүйн орчин, хяналтын тогтолцоо, лабораторийн шинжилгээ, мэдээллийн уялдаа холбоо болон импортын хяналтын бүх шатанд системийн доголдол давамгайл байгааг тогтоов.

Бодлогын зорилт, арга хэмжээ нь уялдаа сул, шалгуур үзүүлэлт, хүрэх түвшин тодорхойгүйгээс хэрэгжилтийг үнэлэх боломж хязгаарлагдаж, хүнсний аюулгүй байдлын үндэсний зөвлөл болон холбогдох яам, агентлагууд чиг үүргээ бүрэн хэрэгжүүлээгүй, эрх зүйн шинэчлэлийг хэрэгжүүлээгүйгээс хүнсний аюулгүй байдал зөрчигдөж байна.

- Аюулгүй байдлын стандарт, техникийн зохицуулалт олон улсын шаардлагад нийцээгүй, зарим бохирдуулагчийг хянах стандартгүй, үндэсний лабораториуд хүнсний сорилт, шинжилгээг бүрэн хийх чадавхгүй байгаа нь хүнсний аюулгүй байдлын үндсэн баталгааг алдагдуулж байна. Лавлагаа лабораториуд MNS ISO/IEC 17025:2018 стандартад нийцэхгүй, лаборатори хоорондын шинжилгээний дүн зөрүүтэй, арга зүй баталгаажуулж, олон улсын хэмжээнд тохирлын баталгаажуулалтын үнэн зөв байдалд эргэлзээ үүсэх эрсдэл өндөр байна. Хүнсний сав, савлагааны материалаас хүнсэнд шилжих химийн бодисын шинжилгээ Монгол Улсад огт хийгдэхгүй байгаа нь хүнсний хяналтын цоорхойг үүсгэж, хэрэглэгчийн эрүүл мэндэд эрсдэл бий болгожээ.
- Импортын хүнсний хяналтын эрх зүйн орчин бүрдээгүй, гаалийн хяналт эрсдэлд суурилсан байхаар шинэчлэгдээгүй, аюулгүйн шаардлага хангаагүй бүтээгдэхүүнийг шийдвэрлэх үе шатанд хяналт сул тул хүнсний аюулгүй байдлын доголдол үргэлжилсээр байна. Улсын болон гадаадын зээлээр баригдсан лабораторийн барилга, тоног төхөөрөмж ашиглагдахгүй, шинжилгээ хийгдээгүй зөрчил гарсан нь хөрөнгө оруулалтын үр ашиггүй байдлыг харууллаа.
- Хүнсний аюулгүй байдлын хяналтын тогтолцоонд салбар хоорондын уялдаагүй, чиг үүргийн давхардалтай, хяналт, мэдээлэл солилцооны нэгдсэн систем бүрдээгүй, шинжилгээний дүнг нэгтгэх мэдээллийн сан байхгүй тул бодит эрсдэлийг үнэлэх, хяналт, хариуцлага хэрэгжүүлэх боломж хязгаарлагджээ. Хүнсний салбарын мөрдөж буй стандартын 23 хувь нь хуучирсан, олон улсын Кодекс, Европын холбооны стандартуудад тусгасан бохирдуулагч үзүүлэлтүүдийн ихэнхийг Монголд шинжилдэггүй нь хяналтын бүрэн бүтэн байдал, хэрэглэгчийн аюулгүй байдлыг алдагдуулж байна. Мал, амьтны гаралтай хүнсний бохирдуулагчийн шинжилгээ хангалтгүй, эрсдэлийн үнэлгээ 2022 оноос хойш хийгдээгүй, аюулгүйн үзүүлэлтүүд шинэчлэгдээгүй байна.
- Үүнээс гадна ХАБҮЛЛ, УМЭАЦТЛ зэрэг байгууллагын шинжилгээний хугацаа удаан, арга зүй, серийн дугаар тэмдэглэлт зэрэг зохион байгуулалтын доголдол нь түргэн муудах хүнсний бүтээгдэхүүний хяналт, буцаан татан авах үйл ажиллагааг хүндрүүлж, хүн амын эрүүл мэндэд эрсдэл үүсгэж байна.

Хүнсний аюулгүй байдлын үндэсний зөвлөлд 4, ХХААХҮЯ-нд 11, ЭМЯ-нд 1, Мал эмнэлгийн ерөнхий газарт 4, Нийгмийн эрүүл мэндийн үндэсний төвд 2, Стандарт, хэмжил зүйн газарт 5, ХАБҮЛЛ-д 6, Гаалийн ерөнхий газарт 5 зөвлөмж өгөв.

БОЛОВСРОЛЫН ЗЭЭЛИЙН САНГИЙН 2017–2024 ОНЫ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ГҮЙЦЭТГЭЛ, ҮР ДҮН

Боловсролын зээлийн сангийн эрх зүйн орчин, байгуулалтын бүтэц, сангийн үйлчилгээний чанар, санхүүжилтийн ашиглалт, хариуцлагын тогтолцоо, мэдээллийн системийн чадамж зэрэгт нөлөөлөхүйц доголдол байгааг тогтоов. Засгийн газраас БЗС-гийн ажлын албыг байгуулалгүй, сангийн хуулийн статус тодорхойгүй, холбогдох хуулиудад уялдаа хангагдаагүйгээс сангийн зорилго, чиг үүрэг бодитоор хэрэгжих боломж хязгаарлагджээ. Журмын олон удаагийн өөрчлөлт, дотоод зохион байгуулалтын тогтворгүй байдал, хүний нөөцийн тогтворгүй байдал нь иргэдэд үзүүлэх төрийн үйлчилгээг чанаргүй, үр нөлөөгүй болгож байна.

Улсын төсвөөс 2017–2024 онд олгосон нийт санхүүжилтийн 57 хувь нь тэтгэлэгт, 43 хувь нь сургалтын төлбөрийн зээлд зарцуулагдсан боловч сонгон шалгаруулалт ил тод бус, зарим тохиолдолд сайдын тушаалаар журмын шаардлага зөрчигдөн тэнцээгүй иргэдэд олгосон, өмнөх зээлээ төлөөгүй иргэдэд давхар санхүүжилт олгосон зэрэг ноцтой зөрчил илэрсэн байна. Сангаас байгуулсан гэрээний үүргийн хэрэгжилт хангалтгүй, хариуцлага тооцох тогтолцоо байхгүйгээс 299 иргэний 19.9 сая ам.долларын зээл эргэн төлөгдөөгүй, хуульд нийцээгүй шийдвэрээр 381 иргэн нийт 11.2 сая ам.долларын зээлээс чөлөөлөгдсөн нь эрх мэдлийн хэтрүүлсэн, улсын төсвийн хохирлыг нэмэгдүүлжээ.

Судалгаанд суурилсан бодлого, хяналт, хариуцлага сул байгаагийн улмаас гадаадын их, дээд сургуульд суралцсан 237 иргэний төгсөлт, буцаж ирсэн эсэх, мэргэжлээрээ ажиллаж байгаа эсэх бүртгэлгүй, улсын төсвийн хөрөнгөөр бэлтгэсэн боловсон хүчний үр нөлөө хэмжигдээгүй байна. Мэдээллийн нэгдсэн сан бүрдээгүй, ашиглаж буй систем нь автоматжуулалт дутмаг, олон мянган суралцагчийн хувийн баримт бичиг цаасан суурьтай хэвээр байх нь мэдээллийн ил тод, найдвартай байдлыг алдагдуулж, маргаан үүсэх, баримт устах эрсдэлийг үүсгэжээ.

Өмнө нь хийгдэж байсан АХЭ-ийн санхүүгийн тайланд өгсөн дүгнэлтээр буюу 2017–2019, 2022–2024 онд "Хязгаарлалттай" санал дүгнэлт авсан, салбарын яам дотоод хяналтыг 5 жилийн хугацаанд огт хэрэгжүүлээгүй зэрэг нь хяналтын тогтолцоо сул, үр нөлөөгүй байсныг нотолж байгаа бөгөөд тэдгээр аудитаар 31.3 сая ам.долларын алдаа, зөрчил илэрч, сангийн удирдлагад болон салбарын сайд, Монгол Улсын Ерөнхий сайдад нийт 18 зөвлөмж хүргүүлсэн байна.

Боловсролын салбарын сайдаас эрх мэдлээ хэтрүүлэн гаргасан 381 иргэний 11,233.2 мянган ам.долларын сургалтын төлбөрийн зээлээс чөлөөлсөн шийдвэрийг хууль хяналтын байгууллагаар шалгуулахаар шилжүүлж, нийт 132.0 мянган ам.доллар буюу 491.4 сая төгрөгийг нөхөн төлүүлэх төлбөрийн акт 2, Боловсролын яаманд алдаа зөрчлийг арилгуулах 2 албан шаардлага, нийт 19,927.8 мянган ам.доллар буюу 71,643.3 сая төгрөгийн зөрчлийг арилгуулах 3 албан шаардлагыг хүргүүлээд байна.

УЛСЫН ТӨСВИЙН ХӨРӨНГӨӨР ӨМНӨХ ОНУУДАД АЖИЛ НЬ ЭХЭЛСЭН БОЛОВЧ ТӨСӨВТ ӨРТӨГ НЭМЭГДЭЖ БАЙГАА БАРИЛГА БАЙГУУЛАМЖИЙН ТӨСӨВТ АУДИТЫН ДҮГНЭЛТ ГАРГАХ

Дүгнэлт гаргах аудитын хүрээнд нийт 10 ТЕЗ-ийн 1,299,492.1 сая төгрөгийн төсөвт өртөгтэй 185 ТАХ-ний төсөвт өртгийг 650,397.0 сая төгрөгөөр нэмэгдүүлэхээр ирүүлсэн ба нийт 1,949,889.1 сая төгрөгийг төсөвт өртгийн тооцооллыг хянасан байна.

Нийт 185 төслийн ажлын зураг төсөл (ТАХ)-ийг хянаснаас 145 ТАХ-д төсөвт өртгийн талаарх нарийвчилсан дүгнэлт гаргасан бөгөөд зураг төсөл, тооцооллын чанарт өргөн хүрээний алдаа, зөрчил илэрсэн байна. Үүнд зураг төслийн алдаа болон давхардсан, үндэслэлгүй зардлын хүснэгтийг залруулах замаар нийт 150.7 тэрбум төгрөгийн зөрчлийг илрүүлэн зассаныг тогтоов. Тухайлбал:

- 33.3 тэрбум төгрөгийн зураг төсөл алдаатай, дахин магадлах шаардлагатай;
- 29.3 тэрбум төгрөгийн төсөв улсын төсөвт тусгах шаардлагагүй;
- 61.7 тэрбум төгрөгийн зураг төсөлд алдааг залруулж зөв дүгнэлт гаргасан;
- Төсөв нэмэгдүүлэх саналын 31.3 хувь нь үндэслэлгүй байсныг залруулж, магадлалын дүгнэлтийн алдааг зассанаар 87.9 тэрбум төгрөгийг бууруулсан.

Зураг, төсөл боловсруулах үйл явцад норм, дүрмийн шаардлагыг баримтлаагүй 65 хуулийн этгээд зөрчил гаргаснаас:

- 49 нь 29.0 тэрбум төгрөгийн зөрчил бүхий 1–2 удаагийн алдаа;
- 11 нь 13.6 тэрбум төгрөгийн 3–5 удаагийн алдаа;
- 4 нь 46.7 тэрбум төгрөгийн 6–8 удаагийн алдаа гаргасан нь зураг, төслийн чанарыг хянах тогтолцоо сул байгааг илтгэж байна.

Нийт 101 төсөл, арга хэмжээний магадлалын дүгнэлт алдаатай, норм, нормативын шаардлага хангаагүй зураг төсөл баталгаажсан, экспертийн хяналтаар алдааг засахгүйгээр магадлал хийсэн зэрэг зөрчлийн улмаас "зураг төсөл, магадлалын алдаанд холбогдох хариуцлага тооцох" албан шаардлага хүргүүлсэн. Эдгээр зөрчлийн шалтгаан нь зураг төсөл боловсруулах, магадлал хийх, баталгаажуулах үйл явцын хяналт, хариуцлагын тогтолцоо сул, процессын урсгал тодорхой бус, мэргэжлийн хяналтын шатлал хоорондын уялдаа хангалтгүй байгаатай холбоотой бөгөөд аудитын дүгнэлтээр барилга байгууламжийн зураг төсөл боловсруулах, магадлал хийх үйл явцыг процессын зураглалын түвшинд шинэчлэн зохион байгуулах, хариуцлагын тогтолцоог бий болгох шаардлагатай гэж үзсэн.

Аудитаар 145 ТАХ-ний төсөвт өртгийг 1,408.3 тэрбум төгрөг байхаар тооцоолж, захиалагчаас ирүүлсэн төсөвт өртгийг нэмэгдүүлэх саналын дүнгээс 163.0 тэрбум төгрөг буюу 31.3 хувь, магадлалаар баталгаажсан төсвийн дүнгээс 87.9 тэрбум төгрөг буюу 19.7 хувиар бууруулж 68.7 тэрбум төгрөгийн үр өгөөжийг бий болгосон байна.

УИХ-д 1 асуудлыг толилуулж, ЗГХЭГ-ын даргад 2, Сангийн сайдад 1, Хот байгуулалт, барилга, орон сууцжуулалтын сайд 4 зөвлөмжийг тус тус өгсөн байна.

ИРГЭНИЙ НИСЭХИЙН ЕРӨНХИЙ ГАЗРЫН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ҮР ДҮН, ҮР НӨЛӨӨ

Иргэний нисэхийн салбарын хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, засаглал, санхүүжилт, аюулгүй ажиллагааны тогтолцоо бүх шатанд системийн доголдол байгааг тогтоов. Салбарын бодлого нь барилга, дэд бүтэц нэмэгдүүлэхэд голчлон чиглэсэн бөгөөд салбарын өрсөлдөх чадвар, үйлчилгээний чанар, аюулгүй ажиллагаа, хүний нөөцийн чадавх, менежментийн шинэчлэл зэрэг гол чиглэл орхигдсон байна.

- Олон улсын гэрээгээр хүлээсэн үүргийг биелүүлэх эрх зүйн орчин бүрдээгүй, салбарын навигаци, холбоо, ажиглалтын чухал тоног төхөөрөмжүүдийн ихэнх нь ашиглалтын хугацаа дуусах дөхсөн, найдвартай ажиллагаа алдагдах эрсдэл өндөр байна. Энэ нь 2026 онд хийгдэх Олон улсын иргэний нисэхийн байгууллагын аудитад Монгол Улс ноцтой эрсдэлтэй байгууллагаар ангилагдах аюул үүсгэж, олон улсын түншүүдийн итгэл, улсын агаарын тээврийн хөгжилд саад болох сөрөг үр дагавартай байна.
- Салбарын байгууллагын удирдлагын тогтворгүй байдал нөхцөл байдлыг улам хүндрүүлж байгаа бөгөөд 2012–2025 онд салбарын гүйцэтгэх удирдлагыг 11 удаа өөрчилсөн, нэгжийн дундаж ажилласан хугацаа 1 жил 4 сар, төсвийг дунд хугацаанд тогтвортой батлахгүй байх зэрэг нь мэргэшсэн хүний нөөц бүрдэх, байгууллагын соёл төлөвших боломжийг алдагдуулжээ.
- Навигацийн үйлчилгээний хураамжаас 2018–2024 онд нийт 1.47 их наяд төгрөг төвлөрүүлсэн ч олон улсын гэрээний дагуу аюулгүй ажиллагааг сайжруулахад зориулж зохистой зарцуулаагүй нь салбарын аюулгүй ажиллагааны чадавхыг сулруулсан, үйлчилгээний үнэ тарифыг шинэчлэх бодлого бүрдээгүйгээс он дамжсан авлага 4.3 тэрбум төгрөгт хүрч, орон нутгийн нисэх буудлууд 2019–2024 онд нийт 116.1 тэрбум, Буянт-Ухаа ОУНБ 2018–2024 онд 27.1 тэрбум төгрөгийн алдагдалтай ажиллажээ.
- Иргэний нисэхийн тухай хуулийн олон улсын гэрээтэй нийцээгүй байдлаас шалтгаалан нисэхийн аюулгүй байдлын байцаагчийн эрх зүйн статус тодорхойгүй, эрхээ бүрэн хэрэгжүүлэх боломжгүй, олон улсын шаардлагад нийцсэн сургалт, үнэлгээ, чадавхжуулах тогтолцоо бүрдээгүй байна. Энэ нь үндэсний дүрмийн хэрэгжилтэд сөргөөр нөлөөлж, олон улсын түвшинд мэргэшсэн байцаагч ажиллуулах боломжийг хааж байна.
- Хяналтын тогтолцоо сул, тогтворгүй, бие даасан мониторинг хийх бүтэц бүрдээгүйгээс салбарын удирдлагын шийдвэр гаргалт нь аюулгүй ажиллагааны хариуцлагатай шууд зөрчилдөх байдалд хүрчээ. 2022–2024 онд "Зорт Эйр" ХХК-ийн агаарын хөлгийг гэрчилгээжүүлэхдээ дүрмийн ангиллыг зөрчиж, шаардлагатай хяналтын үе шатыг алгассан зэрэг зөрчил илэрсэн нь хяналтын тогтолцооны хариуцлага сул байгааг нотолж байна.
- ОУИНБ-ын 2010, 2017 оны аудитын үнэлгээ харьцангуй сайн байсан ч илэрсэн зөрчлүүдийг арилгаагүй, шинэчлэл хийгдээгүй, урьдчилсан шалгалтаар ноцтой эрсдэлтэй гэж үнэлэгдсэн байна.

УИХ-д 2 асуудал толилуулж, Монгол Улсын Ерөнхий сайдад 4, Зам, тээврийн сайдад 2, ИНЕГ-т 4, Иргэний нисэхийн үндэсний төвд 3 зөвлөмжийг тус тус өглөө.

ХҮНС, ХӨДӨӨ АЖ АХУЙ, ХӨНГӨН ҮЙЛДВЭРИЙН ЯАМНЫ ЭРХЛЭХ АСУУДАЛД ХАМААРАХ ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТУСГАЙ САНГУУД БОЛОН "ХӨДӨӨ АЖ АХУЙН КОРПОРАЦ" ТӨХХК-ИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА, ҮР ДҮН

Жижиг, дунд үйлдвэр, хөнгөн үйлдвэрлэл, хөдөө аж ахуйн санхүүжилт болон дэмжлэгийн тогтолцоо нь хууль эрх зүйн уялдаа сул, сангийн үйл ажиллагааны зохион байгуулалт тогтворгүй, санхүүжилтийн хяналт, хариуцлагын тогтолцоо дорой, мэдээллийн нэгдсэн орчин бүрдээгүй зэрэг нийтлэг, системийн доголдолтой болохыг илрүүлсэн байна.

ХХААХҮЯ ба ЖДҮГ-Бодлого, зохион байгуулалт, дотоод хяналтын дутагдлууд илэрсэн байна. Тухайлбал:

- ЖДҮГ стратеги төлөвлөгөөгүй ажилласан нь Төрийн албаны тухай хууль болон Засгийн газрын 2020 оны 216 дугаар тогтоолын шаардлага зөрчсөн;
- Хөнгөлөлттэй зээлийн нөхцөлийг батлахдаа хүү, хугацаа, чөлөөлөх нөхцөл зэргийг тооцоололгүй, үндэслэлгүй баталсан;
- ХХААХҮЯ баталсан салбар, чиглэлд хамаарахгүй 25 ААН-д 2.8 тэрбум төгрөгийн зээл олгосон нь бодлогын баримт бичгийг зөрчсөн;
- Дотоод хяналтын газраас зээлдэгчдийн эргэн төлөлтөд хяналт хэрэгжүүлээгүйгээс "найдваргүй зээлдэгчдийн" тоо өссөн.

Жижиг, дунд үйлдвэрийг хөгжүүлэх сан-Шалгалтгүй зээл олголт, тэгш бус хүртээмж, эргэн төлөлтийн эрсдэлтэй байдал илэрсэн байна. Тухайлбал:

- 2023-2024 онд сангийн эх үүсвэр 111.7 тэрбум төгрөг, үүнээс 74.0 тэрбум төгрөгийг бичил ангиллын ААН-д олгосон боловч жижиг, дунд ангиллын ААН-д зээл олгоогүй-тэгш хүртээмжийн бодлого хэрэгжээгүй;
- Төсөл сонгон шалгаруулалт баримт бичгийн шалгалт дутуу, санхүүгийн чадамж бодитоор үнэлээгүй, шалгуур хугацаа тодорхойгүй, хяналтын процесс бүрдээгүй;
- 25 ААН-д улсын бүртгэлд байхгүй чиглэлээр 3.9 тэрбум төгрөгийн зээл олгосон;
- Авлага бууруулах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэхдээ 2009-2024 онд олгосон 370.1 тэрбум төгрөгийн зээлийн 50.3 хувь буюу 186.0 тэрбум нь эргэн төлөгдөөгүй, үр дүнд хүрээгүй байна.

"Хөдөө Аж Ахуйн корпорац" ТӨХХК-Бүтээгдэхүүн нөөц бүрдүүлэлт, авлага, өглөгийн эрсдэл үүсчээ. Тухайлбал:

- Улаан буудайн улсын нөөцийн бүрдүүлэлт, гүйцэтгэл 2023 онд 73.3 хувь, 2024 онд 70.5 хувь буюу дутуу биелсэн-Элеваторын хүчин чадлын хязгаарлалтаас шалтгаалсан;
- Нийт авлага 2023 онд 213.9 тэрбум төгрөг, 2024 онд 194.2 тэрбум төгрөг, үүнээс ердөө 11.8 хувийг барагдуулах төлөвлөгөөтэй-Ажиллах хүч, төлөвлөлт уялдаагүй;
- Нийт өглөг 226.0 тэрбум төгрөг, үүнээс БНХАУ, БНБУ, "Ди Би Эм лизинг" ХХК-ийн лизингийн зээл төлөлт үргэлжилж байгаа;
- ХАА-г дэмжих 174.9 тэрбум төгрөгийн 8,523 зээлийн 80.4 хувь хугацаа хэтэрсэн, санхүүгийн сахилга, зээлийн хяналт сул;
- 65.8 тэрбум төгрөгийн 654 зээлдэгчийн мэдээллийг Монголбанканд бүртгээгүй, чанаргүй зээл өсөх эрсдэл өндөр хэвээр байна.

Зээлийн батлан даалтын сан (ЗБДС)-Эрх зүйн нийцэл, хяналтын дутагдалтай байдал илэрсэн. Тухайлбал:

- Баталсан зарим журмыг хууль зүйн төв байгууллагаар хянуулаагүйгээр шууд мөрдсөн-хууль ёсны хүчин төгөлдөр байдал бүрэн баталгаажаагүй;
- Улсын бүртгэл дэх хувьцаа эзэмшигчийн мэдээлэл шинэчлэгдээгүй;
- СЗХ-ны баталсан хяналтын журмын дагуу 2023-2024 онд ЗБДС-гийн үйл ажиллагаанд хяналт хийгдээгүй;
- АХБ-ны санхүүжилттэй дамжуулсан зээлийн нийт үлдэгдэл 116.0 тэрбум бөгөөд 6.4 хувь нь чанаргүй зээлийн ангилалд;
- ЗБДС нь ХХААХҮЯ-ны эрхлэх асуудлын хүрээнд нийцэхгүй салбарт батлан даалт гаргасан тохиолдол бүртгэгдсэн байна.

Жижиг, дунд үйлдвэрийг хөгжүүлэх сангийн 35.2 тэрбум төгрөгийн 82 зээлдэгчийг хууль хяналтын байгууллагад шилжүүлж, нийт 148.6 тэрбум төгрөгийн зөрчил арилгах 4 албан шаардлагын холбогдох байгууллагад хүргүүлсэн байна.

Монгол Улсын Ерөнхий сайдад 1 зөвлөмж, Санхүүгийн зохицуулах хорооны даргад 1 зөвлөмж, Хүнс, Хөдөө аж ахуй, Хөнгөн үйлдвэрийн яаманд 3 зөвлөмж, Жижиг, дунд үйлдвэрийн газарт 4 зөвлөмж, "Хөдөө аж ахуйн корпорац" ТӨХХК-ийн гүйцэтгэх захиралд 4 зөвлөмж, Зээлийн батлан даалтын сангийн гүйцэтгэх захиралд 3 зөвлөмж, нийт 14 зөвлөмжийг хүргүүлсэн байна.

ХӨДӨӨ АЖ АХУЙН САЛБАРААС БУСАД САЛБАРТ ХЭРЭГЖҮҮЛСЭН ГАДААДЫН ЗЭЭЛ, ТУСЛАМЖИЙН ХӨРӨНГИЙН ЗАРЦУУЛАЛТ, ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН ҮР ДҮН, ҮР НӨЛӨӨ

Аудитаар гадаадын зээл, тусламжийн хөрөнгөөр хэрэгжүүлж буй төсөл, арга хэмжээний төлөвлөлт, хэрэгжилт, хяналт, мэдээллийн ил тод байдал, өрийн эрсдэлийн үнэлгээ зэрэг бүх шатанд системийн доголдол байгааг тогтоов. Төслүүдийн ихэнх нь улсын хөгжлийн бодлого, тэргүүлэх зорилтуудтай уялдаагүй, үр нөлөөг урьдчилан тооцсон судалгаанд тулгуурлаагүйгээр гэрээ хэлэлцээр байгуулагдаж УИХ-аар батлагдсан байна.

Гол шалтгаан нь зээлийн шалгуур, шаардлагыг хангаагүй төслүүдэд гадаад зээлийн хөрөнгө зарцуулсан нь төслийн үр ашиггүй байдал, хугацаа хэтрэлт, төсвийн ачаалал нэмэгдэх бодит эрсдэлийг үүсгэжээ.

Гадаад зээлийн хүрээнд батлагдсан 89 төслийн 14.7 их наяд төгрөгийн хөрөнгө ашиглаагүй байршиж байгаа нь хүлээсэн үр дүн гарахгүй хоцрох, эдийн засгийн өсөлтийг дэмжих, зардлын үр ашиг буурах, ашиглаагүй үлдэгдэлд хураамж төлөх замаар төсөвт үргүй зардал гарч байгааг харуулж байна. Засгийн газрын гадаад зээлтэй холбоотой бодлого тодорхойгүй, зээлийн зохистой харьцаа, хязгаарлалтыг тогтоогоогүйгээс хөрөнгийг улсын тэргүүлэх чиглэл бус, үр нөлөө багатай арга хэмжээнд зарцуулсан тохиолдол олон байна.

Мэдээллийн нэгдсэн сан бүрдээгүй, хэрэгжүүлэгч байгууллагууд хооронд уялдаа сул, зээл, тусламжийн талаарх мэдээлэл ил тод биш, нэгдсэн цахим орчинд бүрэн байршаагүй байна. Гадаадын зээл, буцалтгүй тусламжаар санхүүжсэн 158 төсөл, арга хэмжээнд 11.0 их наяд төгрөг зарцуулсан боловч тэдгээрийн нийгэм, эдийн засагт үзүүлсэн бодит үр нөлөөг тооцож үнэлээгүй, олон нийтэд мэдээлээгүй байна.

Зээлийн эргэн төлөлт нь улсын төсөвт үзүүлэх нөлөөллийг судалгаа, нарийвчилсан тооцооллоор үнэлээгүй нь ирээдүйд өрийн дарамт нэмэгдэх эрсдэлийг бий болгож байна. Цаашид гадаадын зээлийн бодлогыг тодорхой болгож, төслийн сонголтыг стратегийн ач холбогдол, бодит хэрэгцээнд тулгуурлах, хэрэгжилт үр нөлөөг үнэлэх тогтолцоог бүрдүүлэх шаардлагатай болсон байна.

Аудитын дүн, дүгнэлтэд үндэслэн УИХ-д 1 асуудлыг толилуулж, Ерөнхий сайдад 2, Тэргүүн шадар сайд бөгөөд ЭЗХС-д 1, Сангийн сайдад 6, ТЕЗ нарт 4 зөвлөмж, 66,500.2 сая төгрөгийн зөрчилд 6 албан шаардлага өгсөн байна.

“УНДНЫ УС, АРИУН ЦЭВРИЙН БАЙГУУЛАМЖТАЙ ХОЛБООТОЙ ХЭРЭГЖҮҮЛЖ БУЙ ТӨСӨЛ ХӨТӨЛБӨРҮҮД, ТЭДГЭЭРИЙН ҮР НӨЛӨӨ” (ТХЗ-2030"-ЫН 6.1)

Аудитаар илэрсэн зүйлс болон анхаарал хандуулах дараах асуудал байгааг тогтоож “Хүн амыг эрүүл, аюулгүй ундны ус, ариун цэврийн байгууламжаар хангах бодлогын үр нөлөөг үнэлж чадахгүй байна” гэж дүгнэсэн. Тухайлбал:

- Хүн амыг эрүүл аюулгүй ундны ус, ариун цэврийн байгууламжаар хангах зорилтын суурь үзүүлэлт “Эрүүл, аюулгүй ундны ус” гэсэн микробиологийн, химийн чанарын шалгуур тусгагдаагүй тул урт хугацааны бодлогын зорилтын чанарын хэрэгжилт үнэлэгдэхгүй, ТХЗ 6.1, 6.2-ын шаардлагыг хангаагүй;
- Нийт сумдын 71 хувьд нь усны нөөц тогтоогдоогүй, 77 хувь нь цэвэрлэх байгууламжгүй;
- Хүн амын ундны усны чанар, аюулгүй байдалд төлөвлөгөөт болон урьдчилан сэргийлэх хяналт, шалгалтыг 21 аймаг, 330 сумдад бүрэн хийгээгүй нь төсөв болон хүний нөөцийн хүрэлцээгүй байдлаас шалтгаалсан;
- Малчин өрхийн хэдэн хувийг эрүүл аюулгүй ундны усны эх үүсвэрээр хангах бодлого тодорхойгүй, хүн амын эрүүл, аюулгүй ундны ус, ариун цэврийн байгууламжийн талаар төрөөс баримталж буй бодлогын хэрэгжилтийг нэгтгэн хянаж, тайлагнах чиг үүрэг бүхий төрийн байгууллага тодорхойгүй;
- Улсын төсөв, орон нутгийн төсөв, гадаадын зээл тусламжаар ундны ус, ариун цэврийн байгууламжтай холбоотой 1.9 их наяд төгрөг зарцуулсан ч бодлогын хэрэгжилтийн ахиц тодорхойгүй;
- Ундны усны эх үүсвэрийг хамгаалах, өгөгдлийн сан бүрдүүлэлт хангалтгүй, сургуулийн өмнөх болон ерөнхий боловсролын сургуулийн хөтөлбөрт ус, ариун цэврийн байгууламжийг зөв, зохистой ашиглах талаар тусгаагүй байна.

Мөн аудитын хүрээнд нийслэл, орон нутгийн төрийн захиргааны байгууллагууд иргэдийн эрүүл аюулгүй ундны ус, ариун цэврийн байгууламжаар хангах төсөл арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлж байгаа ч бодлогын зорилтод түвшинд хэрхэн нөлөөлж байгааг уялдуулан дүгнэх тогтолцоо бий болоогүй байгааг тогтоосон. Үүнд:

- Нийслэлийн дунд хугацааны бодлогын баримт бичигт ундны ус, ариун цэврийн байгууламжтай холбоотой үндсэн зорилтыг тусгаагүй, нийслэлийн хүн амын ус хангамжийн эх үүсвэрийн эрүүл ахуйн бүсийн дэглэмийн хэрэгжилт болон усны чанарын шаардлага хангалтгүй;
- Ус суваг, удирдлагын газрын хариуцдаг Налайх, Дүнжингарав, Монос, Нисэх, Ханын материал зэрэг бохир ус тээвэрлэх таван цэгт хяналт, зохицуулалт хангалтгүй байгаа нь төв цэвэрлэх байгууламжид стандартын шаардлага хангаагүй бохир ус нийлүүлэх эрсдэлийг бий болгосон;
- Улаанбаатар хотын хэмжээнд ус бохирдуулагч үйлдвэрүүдийн 70 хувь нь урьдчилан цэвэрлэх байгууламжгүй, хууль, стандартын шаардлага хангахгүй, мөн хот суурин газруудын ус хангамжийн эх үүсвэрийн эрүүл ахуйн бүсийг холбогдох хууль, журам, стандартын дагуу тогтоогоогүй;
- Нийслэл, аймаг, сумдын ус хангамжийн эх үүсвэрийг хамгаалалтад авсан нэгдсэн судалгаа, дүн мэдээ хангалтгүй байна. Орон нутгийн төрийн

байгууллагуудын уялдаа, холбоо сул, аймаг, сумдын ус хангамжийн эх үүсвэрийн эрүүл ахуйн хориглолтын бүсийг Иргэдийн Төлөөлөгчдийн хурлын тогтоолоор батлуулж, Хууль зүйн яамны захиргааны хэм хэмжээний акт болж албажуулсан мэдээллийг газрын нэгдмэл сангийн удирдлагын нэгдсэн цахим системд бүртгээгүй, газар зохион байгуулалтын төлөвлөлт хийхдээ ундны усны эх үүсвэрийн хязгаарлалтын болон эрүүл ахуйн бүсэд иргэн, хуулийн этгээдэд газар олгох, барилга байгууламж барих зөвшөөрөл олгосон;

- Малчин өрх эрүүл ахуйн наад захын шаардлага хангасан эрүүл, аюулгүй ундны ус, ариун цэврийн байгууламжаар хангагдахгүй байна.

Аудитын дүнд илэрсэн зөрчлийг арилгуулах 5 албан шаардлагыг холбогдох байгууллагад хүргүүлж, Монгол Улсын Засгийн газар, Ерөнхий Сайдад 13 зөвлөмж, Байгаль орчин, уур амьсгалын өөрчлөлтийн Сайдад 4 зөвлөмж, Хот байгуулалт, барилга орон сууцжуулалтын Сайдад 3 зөвлөмж, Эрүүл мэндийн Сайдад 2 зөвлөмж, Боловсролын Сайдад 1 зөвлөмж, Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн Сайдад 4 зөвлөмж, нийт 27 зөвлөмжийг өгсөн байна.

АХМАД НАСТНЫ ТУХАЙ ХУУЛИЙН 14.7 ДАХЬ ХЭСГИЙН ХЭРЭГЖИЛТ, ТҮҮНИЙ ҮР ДҮН

Аудитын дүнд үндэслэн "Төрийн байгууллагууд ахмадын сан ажиллуулах хуулиар хүлээсэн үүргээ үр нөлөөтэй хэрэгжүүлэхгүй байна" гэсэн дүгнэлтэд хүрч, аудитын дүн, дүгнэлтэд үндэслэн Гэр бүл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яаманд 2, Сангийн яаманд 1 нийт 3 зөвлөмж, аудитаар илэрсэн алдаа зөрчлийг таслан зогсоох, давтан гаргуулахгүй байх, Ахмад настны тухай хууль болон холбогдох бусад хууль тогтоомжид заасан арга хэмжээнд сангийн хөрөнгийг зориулалтын дагуу зарцуулж, түүнд тавих хяналтыг хэрэгжүүлж ажиллах чиглэлээр 66.7 сая төгрөгийн зөрчилд 9 албан шаардлага, ахмадын сангийн хөрөнгийг зориулалт бусаар зарцуулсан 9.9 сая төгрөгийг буцаан төвлөрүүлэх 3 төлбөрийн акт тогтоосон байна.

Аудитын тайланг 2025 оны А/133 "Аудитын тайлан баталгаажуулах тухай" тушаалаар тайланг баталгаажуулан Улсын Их Хурлын Хүний хөгжил, нийгмийн бодлогын байнгын хороо, Гэр бүл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яаманд тус тус хүргүүлэв.

ГАМШГИЙН БЭЛЭН БАЙДЛЫГ ХАНГАХТАЙ ХОЛБООТОЙ ХУУЛЬ ТОГТООМЖИЙН ХЭРЭГЖИЛТ

Аудитын дүнд үндэслэн "Гамшгаас хамгаалах тогтолцоо бүрдсэн ч салбар дундын уялдаа холбоо хангалтгүй, хөрөнгө оруулалт дутагдалтайгаас гамшигт бэлэн биш байна" гэсэн дүгнэлт өгч, дүгнэлтэд үндэслэн Монгол Улсын Их Хуралд 1, Монгол Улсын Ерөнхий сайдад 2, Шадар сайдад 13, Боловсролын сайдад 2, Эрүүл мэндийн сайдад 1, Онцгой байдлын ерөнхий газарт 11 нийт 30 зөвлөмж, аудитаар илэрсэн алдаа зөрчлийг таслан зогсоох, давтан гаргуулахгүй байх талаар байх 6 албан шаардлага өгсөн байна.

ТӨРӨЭС АЯЛАЛ, ЖУУЛЧЛАЛЫГ ХӨГЖҮҮЛЭХ ТАЛААР БАРИМТАЛЖ БУЙ БОДЛОГО, ХӨТӨЛБӨРИЙН ХЭРЭГЖИЛТ

Аудитын дүн, дүгнэлтэд үндэслэн Монгол Улсын Ерөнхий сайд, Аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх үндэсний хорооны даргад 2, Соёл, спорт, аялал жуулчлал, залуучуудын яаманд 9 нийт 11 зөвлөмж, аудитаар илэрсэн алдаа, зөрчлийг таслан зогсоох, давтан гаргуулахгүй байх талаар нийт 8 тэрбум төгрөгийн 4 албан шаардлага өгч, 281.8 сая төгрөгийн 3 төлбөрийн акт тогтоосон байна. Аудитын тайланг тушаалаар баталгаажуулан Улсын Их Хурлын Эдийн засгийн байнгын хороо, Соёл, спорт, аялал жуулчлал, залуучуудын яаманд тус тус хүргүүлэв.

ЭМ, ЭМНЭЛГИЙН ХЭРЭГСЛИЙН ТАЛААР ТӨРӨЭС БАРИМТАЛЖ БУЙ БОДЛОГО БОЛОН ХОЛБОГДОХ ХУУЛЬ ТОГТООМЖИЙН ХЭРЭГЖИЛТИЙН ҮР ДҮН

Аудитын дүнд үндэслэн "Эм, эмнэлгийн хэрэгслийн хяналт, зохицуулалтын цахим тогтолцоо бүрдээгүй, хууль тогтоомжийн хэрэгжилт хангалтгүй байна" гэсэн дүгнэлт өгч, аудитын дүн, дүгнэлтэд үндэслэн Монгол Улсын Засгийн газарт 2, Эрүүл мэндийн болон Сангийн сайд нарт 3, Эрүүл мэндийн сайдад 13, Эрүүл мэндийн даатгалын үндэсний зөвлөлд 1, Эм, эмнэлгийн хэрэгслийн хяналт, зохицуулалтын газарт 15 нийт 34 зөвлөмж, аудитаар илэрсэн алдаа, зөрчлийг таслан зогсоох, давтан гаргуулахгүй байх талаар Эрүүл мэндийн яаманд 2, Эрүүл мэндийн яамны дэргэдэх Эмийн зөвлөлд 1, Эрүүл мэндийн даатгалын ерөнхий газарт 1, Эрүүл мэндийн даатгалын үндэсний зөвлөлд 1, Эм, эмнэлгийн хэрэгслийн хяналт, зохицуулалтын газарт 2 нийт 7 албан шаардлага хүргүүлж, 18.9 сая төгрөгийн 1 төлбөрийн акт тогтоосон байна.

САНГИЙН ЯАМНААС ИРҮҮЛСЭН "НЭГДҮГЭЭР ТОЙРОГ ЗАМ" ТӨСӨЛД ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ӨРИЙН БАТАЛГАА ГАРГУУЛАХ ХҮСЭЛТИЙН ДАГУУ ӨРИЙН УДИРДЛАГЫН ТУХАЙ ХУУЛИЙН 11 ДҮГЭЭР ЗҮЙЛИЙН 11.2.3 ДАХЬ ЗААЛТЫН ДАГУУ ГҮЙЦЭТГЭСЭН АУДИТ

Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3.1 дэх заалт, 8 дугаар зүйлийн 8.1 дэх хэсэг, Өрийн удирдлагын тухай хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 11.2, 11.2.3 дахь заалт, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 19 дүгээр зүйлийн 19.3 дахь хэсэг, Төсвийн тухай хуулийн 53 дугаар зүйлийн 53.2 дахь хэсэгт тус тус заасны дагуу Сангийн сайдын 2025 оны 06 дугаар сарын 30-ны өдрийн 01/6503 дугаар албан бичгээр ирүүлсэн Засгийн газрын өрийн баталгааг гаргуулах хуулийн этгээдийн эрсдэлийн үнэлгээнд аудит хийв.

Өрийн удирдлагын тухай хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 11.2.3 дахь заалтад "Төрийн аудитын байгууллага өрийн удирдлагын хүрээнд энэ хуулийн 9.1.9-д заасан эрсдэлийн үнэлгээнд тухай бүр хөндлөнгийн аудит хийж, дүгнэлт гаргах" гэж заасны дагуу эрсдэлийн үнэлгээнд хийсэн аудитын дүгнэлтийг 2025 оны 07 дугаар сарын 02-ны өдрийн 2070 дугаар албан бичгээр хүргүүлэв.

ТУСГАЙ ЧИГ ҮҮРГИЙН ХҮРЭЭНД ГҮЙЦЭТГЭСЭН АУДИТ

Гүйцэтгэх ажил эрхэлдэг байгууллагын байгууллагын үйл ажиллагааны санхүүгийн тайланд аудит хийх, төлөвлөгөөт бус аудитыг хийх, нийгэм эдийн засагт ач холбогдол бүхий томоохон төсөл, хөтөлбөрийн ТЭЗҮ, төсвийн тооцоолол, гэрээ хэлцэлд урьдчилсан аудит хийх зэрэг үндсэн чиг үүргийг хэрэгжүүлэхээр Тусгай чиг үүргийн аудитын газрыг шинээр байгуулсан.

Төсвийн захирагчдын 2024 оны санхүүгийн тайлан, төсвийн гүйцэтгэлийг хянаж баталгаажуулах ажлын хүрээнд 81 санхүүгийн тайлан, төсвийн гүйцэтгэлийг баталгаажуулав.

Баталгаажуулалтад хамрагдсан санхүүгийн тайлангийн 78.6 хувьд өөрчлөлтгүй, 21.4 хувьд хязгаарлалттай дүгнэлт өгч, чиг үүрэгт хамааралтай Төрийн болон орон нутгийн өмчит аж ахуйн нэгж, төсвийн шууд захирагчийн 53 санхүүгийн тайланд аудитын үе шатны ажлыг хэсэгчлэн гүйцэтгэж, аудитын илрүүлэлтийг дээд шатны захирагчийн аудитын тайланд тусгасан.

Төсвийн захирагчдын 2024 оны санхүүгийн нэгтгэсэн тайлан, төсвийн гүйцэтгэлд аудитаар нийт 41,889.2 сая төгрөгийн алдаа, зөрчил илрүүлснээс санхүүгийн тайлангийн аудиттай холбоотой 10,579.2 сая төгрөгийн 36 алдааг залруулж, 177.8 сая төгрөгийн зөрчилд 15 төлбөрийн акт тогтоож, 25,751.2 сая төгрөгийн зөрчилд 53 албан шаардлага хүргүүлэн, 5,381.0 сая төгрөгийн зөрчилд 230 зөвлөмжийг хүргүүлэв.

Гүйцэтгэх үйл ажиллагаа эрхэлдэг байгууллагуудын санхүү, төсвийн зарцуулалтад хийсэн аудитын тайланг УИХ-ын Тусгай хяналтын дэд хороонд хуульд заасан хугацаанд хүргүүлэн ажиллав.

Гүйцэтгэлийн аудитаар "Төрийн өмчит уул уурхайн компаниудын худалдан авах ажиллагааны цахим системийн ашиглалт, үр дүн" сэдэвт аудитыг гүйцэтгэж нийт 6,088.5 сая төгрөгийн зөрчил илрүүлж, үүнээс 564.8 сая төгрөгийн 3 төлбөрийн акт тогтоож, 5,523.7 сая төгрөгийн 17 албан шаардлага хүргүүлж, 59 зөвлөмжийг өгсөн.

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ХЯНАЛТ ШАЛГАЛТЫН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНД ОРОЛЦОХ ОРОЛЦОО

УИХ-ын Байгаль орчин, хүнс, хөдөө аж ахуйн Байнгын хорооны тогтоолын дагуу "Агаарын бохирдлыг бууруулах хүрээнд утааны асуудлаарх бодлого, шийдвэрийн хэрэгжилтийн үр дүн, шийдэл" сэдэвт ерөнхий хяналтын сонсголын үйл ажиллагаанд ҮАГ-аас албан хаагчид томилогдон ажилласан.

Ерөнхий хяналтын сонсголын хүрээнд утааны эсрэг Төрийн байгууллагуудаас авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ, хууль тогтоомж, санхүүжилт болон бодлогын хэрэгжилттэй холбогдох асуудлыг судалж, дүгнэх хянан шалгагч, шинжээч нарын ажлын даалгаварт тусгасан баримт материалыг судлан сонсголд хэлэлцүүлэх асуудлын танилцуулга, хариуцагч байгууллагуудын илтгэлийн шүүмж, дүгнэлт, шинжээчийн тайлан болон холбогдох мэдээллийг бэлтгэн ажиллажээ.

УИХ-аас "Оюу толгойн нээлттэй сонсгол" зохион байгуулахтай холбоотойгоор Хянан шалгах түр хорооны шийдвэрийн дагуу ҮАГ-ын мэргэжилтнүүд ажлын хэсэгт томилогдон архивын баримт материалыг шинжлэн судлах, нотлох баримт, тооцоо, судалгаанд тулгуурлан тайлбар тодруулга бэлтгэх, УИХ болон Засгийн газраас хэрэгжүүлсэн хяналт, шалгалтын үр дүнг үнэлэх, мэргэжлийн түвшинд үнэн бодит санал дүгнэлт боловсруулах хууль тогтоомжид заасан чиг үүргээ хэрэгжүүлж ажилласан байна.

ГАЗРЫН ТОСНЫ САЛБАРТ БҮТЭЭГДЭХҮҮН ХУВААХ ГЭРЭЭГЭЭР ОЛБОРЛОЛТЫН ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА ЯВУУЛСАН ГЭРЭЭЛЭГЧИЙН БАТЛАГДСАН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ, ТӨСВИЙН ДАГУУ ХИЙЖ ГҮЙЦЭТГЭСЭН АЖИЛ, НИЙТ ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАЛТ, ӨРТӨГ НӨХӨГДСӨН БОЛОН НӨХӨГДӨХ ЗАРДЛЫН ХЭМЖЭЭ, ГАЗРЫН ТОСНЫ ЭКСПОРТ, БОРЛУУЛАЛТЫН ОРЛОГЫН ТООЦОО, ХУВААРИЛАЛТАД БАТАЛГААЖУУЛАЛТ ХИЙХ

АМГТГ нь гэрээлэгчийн үйл ажиллагааны тайлан мэдээг хугацаанд нь хянаагүйгээс илэрсэн алдаа зөрчлүүд залруулагдаагүй, дараагийн жилүүдэд давтан гарсан байна.

Аудитын дүнгээс харахад өртөг нөхөгдөх зардлын тайланг ирүүлэх, холбогдох байгууллагын хяналт шалгалт хийх хугацааг журамд нарийн тогтоогоогүйгээс алдаа, зөрчил давтагдах, аудитын зөвлөмжийн хэрэгжилт хангалтгүй байх нөхцөл үүссэн байна. Гэрээлэгчдийн хувьд аудитын шийдвэр, төлбөрийн актыг биелүүлэхгүй удаашруулж, өр хуримтлуулах хандлага давамгайл байгаа нь цаашид аудит үргэлжлэх боломжийг хязгаарлах эрсдэлтэй байна. Мөн Засгийн газар болон салбарын сайдын олгосон эрх хүчин төгөлдөр байгаа боловч зарим орон нутгийн шийдвэрээс шалтгаалан гэрээлэгчид үйл ажиллагаагаа хэвийн явуулж чадахгүй болж гэрээгээр хүлээсэн үүргээ биелүүлэх боломжгүй нөхцөлд хүрчээ.

АМГТГ өртөг нөхөгдөх зардалд хүлээн зөвшөөрөх шалгуур, зардлын бүртгэл, нөөцийн тооцооллын заавар аргачлалыг бүрэн боловсруулаагүй, зарим гэрээлэгчийн газрын тосны хөрөнгийн тайлагнал, бүртгэл тооцоог тогтоосон стандартын дагуу хянаж баталгаажуулаагүй нь Газрын тосны тухай хуулийн холбогдох шаардлагуудтай нийцээгүй байна. Тухайлбал, Петроматад ХХК-ийн хөрөнгийн шилжилт, тайлагнал СТОУС болон Газрын тосны бүртгэлийн журмын шаардлагыг зөрчсөн байна.

Мөн 2022–2023 онд хийгдсэн бараа материал, үндсэн хөрөнгийн тооллогын дүнг хянаж баталгаажуулаагүй, өмнөх аудитын шийдвэр, албан шаардлага, зөвлөмжийн хэрэгжилт хангалтгүй байгаа нь зөрчил давтагдах, хариуцлагын тогтолцоо сул хэвээр байгааг харуулж байна. Эдгээр асуудал нь салбарын бодлогын хэрэгжилт, гэрээний биелэлт, улсын төсөвт төвлөрүүлэх орлогын бүрдэлтэд сөргөөр нөлөөлөх эрсдэлтэй гэж үзсэн.

Аудитын дүн, дүгнэлтэд үндэслэн борлуулалтын зардлын хүлээн зөвшөөрөх шалгуурыг тодорхой болгох, бүтээгдэхүүн хуваах гэрээний хэрэгжилтийг хууль тогтоомжид нийцүүлэн сайжруулах, орон нутгийн хууль бус үйл ажиллагааны саадыг арилгах эрх зүйн зохицуулалт бүрдүүлэх, өмнөх аудитын шийдвэрүүдийн хэрэгжилтийг бүрэн хангаж хариуцлагатай байдлыг хангуулах, газрын тосны хөрөнгийн бүртгэл, өртөг нөхөлтийн зардал, орлого төвлөрүүлэлтийн хяналтыг журмын дагуу сайжруулах, тайлангийн баримт нотолгоог иж бүрэн болгох, гэрээлэгчдийн зөрчил давтагдахгүй байх тогтолцоог бүрдүүлэх зэрэг асуудлаар Аж үйлдвэр, эрдэс баялгийн сайд, Ашигт малтмал, газрын тосны газарт тус тус зөвлөмж өгсөн байна.

ГАЗРЫН ТОСНЫ САЛБАРТ БҮТЭЭГДЭХҮҮН ХУВААХ ГЭРЭЭГЭЭР ХАЙГУУЛЫН ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА ЯВУУЛСАН ГЭРЭЭЛЭГЧДИЙН НИЙТ ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАЛТ, ӨРТӨГ НӨХӨГДСӨН БОЛОН НӨХӨГДӨХ ЗАРДЛЫН ХЭМЖЭЭ, ГАЗРЫН ТОСНЫ ЭКСПОРТ, БОРЛУУЛАЛТЫН ОРЛОГЫН ТООЦОО, ХУВААРИЛАЛТАД БАТАЛГААЖУУЛАЛТ ХИЙХ

Аудитын явцад гэрээлэгчдийн 2023 оны өртөг нөхөгдөх зардлын тайлагналд бүтээгдэхүүн хуваах гэрээний заалтад нийцээгүй 4.9 сая ам.долларын зардлыг хасаж, 18.1 сая ам.долларын зардлыг өртөг нөхөлтөд тооцон баталгаажууллаа.

Хяналтад хамрагдсан 11 гэрээлэгчийн 12 талбайн батлагдсан төлөвлөгөө, төсөвлөсөн хөрөнгийн гүйцэтгэлийн 30 хувьд зөрчил илэрсэн нь төлөвлөгөө, гүйцэтгэлд тавих хяналт хангалтгүй, анхдагч баримтын бүрдүүлэлт дутуу, тайланг хугацаанд ирүүлдэггүй алдаа давтагдсан байна.

"Газрын тосны бүртгэл тооцооны журам"-д өөрчлөлт оруулах талаар удаа дараа зөвлөмж өгсөн хэдий ч хэрэгжээгүй бөгөөд салбарын зохицуулалтын тодорхойгүй байдал ужгирсан нь үйл ажиллагааны эрсдэлийг нэмэгдүүлж байна.

АМГТГ нь гэрээлэгчдийн үйл ажиллагааны тайлан мэдээг хугацаанд нь хянаагүйгээс алдаа, зөрчил залруулагдалгүй дараагийн жилүүдэд давтагдаж, аудитын үр нөлөө буурч, өгсөн шийдвэрийн хэрэгжилт хангалтгүй хэвээр байна. Энэ нь хяналтын тогтолцооны сул тал, зөрчил давтагдах нөхцөлийг бүрдүүлж, салбарын бодлогын хэрэгжилт болон гэрээний сахилга, хариуцлагад сөргөөр нөлөөлж байна.

Аудитын дүн, дүгнэлтэд үндэслэн Газрын тосны салбарын хяналт, зохицуулалтын механизм сул байгаагаас хайгуул, ашиглалтын төлөвлөгөөний хэрэгжилт хангалтгүй, зардлын тайлагналын зөрчил давтагдах, гэрээний үүргийн биелэлт алдагдах зэрэг эрсдэлүүд тогтмол үүсэж байгааг тэмдэглэсэн.

Төрийн холбогдох байгууллагын хяналтын зохицуулалтыг шинэчилж сайжруулах, бүтээгдэхүүн хуваах гэрээний хэрэгжилт, тайлангийн чанар, бүртгэл, тооцооны журмыг уялдуулан боловсронгуй болгох, хайгуулын ажлын доод хэмжээг удаа дараа биелүүлээгүй талбайн гэрээг цуцлах, өмнөх аудитын шийдвэрийн хэрэгжилтийг бүрэн хангаж, хуульд заасан хариуцлагын зохицуулалтыг мөрдүүлэх шаардлагатай байна.

Ашигт малтмал, газрын тосны газар гэрээлэгчдэд нягтлан бодох бүртгэл болон хяналт шалгалтын шаардлагыг бүрэн ойлгуулах сургалт зохион байгуулах, тайлангийн анхдагч баримтыг журмын дагуу бүрдүүлэх хяналтыг сайжруулах, төлөвлөгөө болон төсвөө хугацаанд батлуулаагүй болон гэрээний үүргээ хангалтгүй биелүүлсэн байна. Зөрчил давтагдахгүй байх орчныг бүрдүүлэхийн тулд гэрээлэгч бүрийн үйл ажиллагааны мэдээлэл, тайланг нэгтгэсэн цахим сан бий болгож, ил тод байдал, хяналт, тайлагналын үр ашгийг нэмэгдүүлэх асуудлаар Аж үйлдвэр, эрдэс баялгийн сайд болон Ашигт малтмал, газрын тосны газарт тус тус зөвлөмж өгсөн байна.

ТӨРИЙН ХЭМНЭЛТИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ХЭРЭГЖИЛТ, ҮР ДҮН

Төрийн хэмнэлтийн тухай хуулийн бодит хэрэгжилтийн түвшинд сул тал давамгай, төсвийн сахилга бат хангалтгүй, хуулийн зарим заалт тогтмол зөрчигдөж буйг тогтоож, хуулийн хэрэгжилт бүрэн хангагдахгүй байна гэж дүгнэсэн.

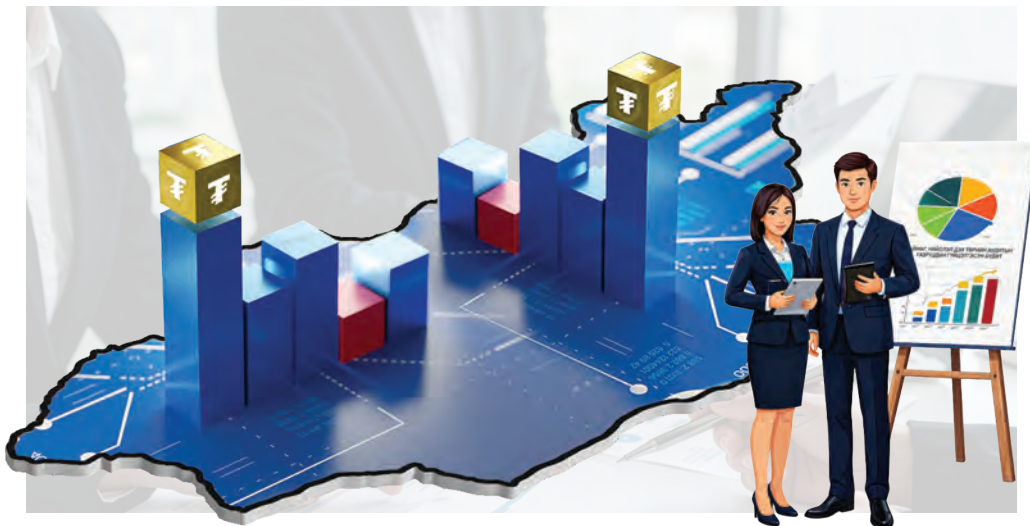
- Төсвийн сахилга, хэмнэлтийн бодлого бүрэн хэрэгжээгүй буюу 2022–2024 онд нийт 209.4 тэрбум төгрөгийн зөрчил гарч, тэргүүн дэд, дэд, орлогч даргаар ажиллахыг хориглосон заалтыг орлуулсан нэршлээр дарга, менежерийн албан тушаал шинээр бий болгосон, хот дотор болон томиллотод автомашин ашиглахыг хориглосон заалтыг зөрчиж зардал гаргасан, төрийн өмчит болон орон нутгийн өмчит байгууллагууд цалин, урамшуулал, шагнал, тусламжийг хууль зөрчин давхардуулан олгосон.
- Хэмнэлтийн бус зардал огт буурахгүй, зарим аймагт өсөх хандлагатай буюу 2023–2024 онд 980.7 сая төгрөгийн контент, бэлэг дурсгал, нэвтрүүлэг, арга хэмжээний зардал гаргасан, орон нутгийн ТЕЗ, ЗДТГ-уудын дунд хуулиар хориглосон зарцуулалт (хөдөлмөр хамгааллын бус хувцас, арга хэмжээ, сургалтын хөтөлбөрт хамаарахгүй зардал зэрэг) нийт 730.3 сая төгрөгт хүрсэн, зарим аймагт төсвийн зориулалтын бус зардал, хандив, урамшууллын төлбөр тогтмол өссөн байна.
- Хөрөнгө оруулалтын төсөл арга хэмжээг хууль, стандартын шаардлага хангахгүй батлах, нийслэл болон аймгууд нийт 1.22 их наяд төгрөгийн өртөгтэй 685 төсөл нь зураг төсөвгүй, ТЭЗҮ-гүй, барьцаа хөрөнгийн дансанд байршуулсан хөрөнгө оруулалтын санхүүжилтийн 726.1 тэрбум төгрөгийн он дамжсан үлдэгдэлтэй байна.
- Хяналт, дотоод аудит сул, үндсэн зөрчил дахин давтагдсан буюу ТЕЗ нар хяналт, баталгаажуулалтын үүргээ биелүүлэхгүйгээс 2022–2024 онд төсвийн үлдэгдэл 969.3 тэрбум төгрөг буцааж төвлөрүүлэх нөхцөл үүссэн, ТӨБЗГ, салбарын яамд "албан өрөөний стандарт", "нийтлэг жишиг", "ашиглалтын хэм хэмжээ" зэрэг хэрэгжүүлэх үүрэг бүхий олон заалтыг хугацаанд нь хэрэгжүүлээгүй, цэнхэр дугааргүй 8,863 авто тээврийн хэрэгслийн бүртгэл-хяналтын доголдлыг бүрэн шийдэгдээгүй.
- Хуулийн зорилго болох төсвийн хэмнэлт гарсан ч бодит нөлөөлөл болж чадахгүй, хэмнэлтийн бодлогын үр ашиг, зарцуулалтын ил тод байдал, хариуцлагын системд бодит нөлөө үзүүлж чадсан эсэх нь тодорхойгүй, хэмнэлтийн зорилго нь салбарын суурь хэрэгцээ, хөрөнгө оруулалтын үр ашгийг нэмэгдүүлэх бодит арга хэмжээнд чиглэхгүй байна.

Аудитын дүнд үндэслэн нийт 27 зөвлөмж буюу ЭЗХЯ, Сангийн яам, БОАЖЯ, ХБОНСЯ, ЭМЯ, БШУЯ, ХХААХҮЯ зэрэг холбогдох байгууллагуудад өгсөн байна.

АЙМАГ, НИЙСЛЭЛ ДЭХ ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗРУУДЫН 2025 ОНД ГҮЙЦЭТГЭСЭН АУДИТЫН ХУРААНГУЙ

Аймаг, нийслэл дэх Төрийн аудитын газруудын 2025 онд гүйцэтгэсэн аудитын үр дүнг хураангуйлан тайлагнаж байна. Дэлгэрэнгүйг 5 дугаар хавсралтад харуулав.

АНТАГ-уудын аудитын гүйцэтгэлийн дүн: Аймаг, нийслэлийн түвшинд 2025 онд хэрэгжүүлсэн санхүүгийн тайлангийн аудит, гүйцэтгэлийн болон нийцлийн аудитын үр дүнгээр шалгагдагч байгууллагуудын санхүүгийн тайлагнал, НББ, дотоод хяналтын тогтолцоо, төсвийн хөрөнгө оруулалтын төлөвлөлт, захиалагчийн хяналт, сангуудын удирдлага, Төрийн хэмнэлтийн тухай хуулийн хэрэгжилттэй холбоотой нийтлэг шинжтэй, давтамжтай зөрчил их хэмжээгээр илэрсэн гэж тэмдэглэгдсэн байгаа нь аудитад хамрагдсан шалгагдагч байгууллагууд өмнөх аудитын шийдвэрт ач холбогдол бага өгч, аудитын мөрөөр засаж сайжруулах арга хэмжээ авах үйл ажиллагаа нь бүрэн төлөвшөөгүйтэй холбоотой байна.

Шалгагдагч байгууллагуудын санхүүгийн тайлагнал, НББ, дотоод хяналт, хөрөнгө оруулалтын удирдлага, сангийн зарцуулалт, орлогын бүрдүүлэлт зэрэг чиглэлээр илэрч буй зөрчил нь хариуцлагын чадавх сул, байгууллагын засаглал тогтолцооны түвшний доголдол давамгайлж буйг харуулж байна.

- Эдгээр доголдол нь нэгж байгууллагын түвшинд хязгаарлагдахгүйгээр орон нутгийн хэмжээнд давтагдаж, зарим тохиолдолд тогтолцооны шинжтэй алдаа болж, төсөв, хөрөнгө оруулалтын төлөвлөлт, сангуудын зарцуулалт, ил тод байдал, хяналт-шинжилгээний тогтолцоо зэрэг бодлогын үндсэн үйл явцад нөлөөлж байна.
- Монгол Улсын Засгийн газрын түвшинд бодлого, зохицуулалт, удирдлага хяналтын тогтолцоог цогцоор нь сайжруулах, төсвийн үйл ажиллагаа, хөрөнгө оруулалтын төсөл, арга хэмжээнд захиалагчийн хяналтыг бодит үр дүнтэй хэрэгжүүлэх, санхүүгийн сахилга бат, дотоод хяналтын системийг бэхжүүлэх шаардлага өндөр байгааг харуулж байна.

- ТАГ-уудын зүгээс аудитын шийдвэрийн хэрэгжилт, үр нөлөөг орон нутагтаа эдийн засаг, нийгмийн бодит үзүүлэлтээр хэмжих, аудитын мөрөөр авах арга хэмжээг илүү үр нөлөөтэй төлөвлөх, аудитын үр өгөөжийг иргэд, олон нийтэд хүртээмжтэй байдлаар хүргэх зэргээр нөлөөллийн арга хэмжээгээ илүү үр нөлөөтэй хэрэгжүүлэх нь чухал байгааг нотолсон юм.

АНТАГ-ын аудитын гүйцэтгэлээс харахад орон нутгийн засаглал, санхүүгийн удирдлага, хяналт хариуцлагын тогтолцоог бодлогын түвшинд шинэчлэх шаардлагатай юм. Аудитын үр нөлөөг тогтвортой өсгөх үндсэн нөхцөл нь аймаг, нийслэлийн төрийн байгууллагуудын албан тушаалтны чадавх, хариуцлага, үйл ажиллагааны ил тод байдлыг цогцоор сайжруулахад анхаарч ажиллах нь зүйтэй байгааг илэрхийлж байна.

АНТАГ-уудын аудитын мөрөөр хэрэгжүүлсэн үйл ажиллагаа: Аймаг, нийслэл дэх ТАБ-ын хэрэгжүүлсэн санхүүгийн, гүйцэтгэлийн болон нийцлийн аудитын үр дүнгээс харахад орон нутгийн санхүүгийн тайлагнал, дотоод хяналт, хөрөнгө оруулалтын удирдлага, сангуудын зарцуулалт болон хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн түвшинд нийтлэг, тогтолцооны шинжтэй доголдол илэрч байгаа нь төрийн байгууллагуудын хариуцлагын чадавхыг бэхжүүлэх шаардлага тулгамдсан хэвээр байгааг нотлон харуулж байна. Аудитын шийдвэрийн хэрэгжилт олон аймагт 90–100 хувьтай биелж, төсвийн сахилга, хяналт-шинжилгээ, хариуцлагын тогтолцоог бодитоор сайжруулахуйц үр нөлөө үзүүлжээ.

Аймаг, нийслэлийн түвшний аудитын үр нөлөө нь тодорхой тоон үзүүлэлтүүдээр баталгаажиж байна. Тухайлбал, Хэнтий аймаг дахь ТАГ 2025 онд 327.7 сая төгрөгийг орон нутгийн төсөвт төвлөрүүлж, 11.1 тэрбум төгрөгийн зөрчлийг арилган, нийт 10.3 тэрбум төгрөгийн бодит үр өгөөж хүлээн зөвшөөрүүлсэн нь аудитын зардлын өгөөжийн хувьд үр дүнтэй жишээ юм. Энэ үр дүн нь харилцагч талуудтай хийх уулзалтыг өмнөх оноос 2,6 дахин нэмэгдүүлж, тогтмол харилцаа, хамтын ажиллагааг хэвшүүлэн, зөвлөн туслах үйлчилгээ, аудитын мөрөөр тавих хяналтыг системтэй хэрэгжүүлсний бодит илэрхийлэл бөгөөд аудитын үр нөлөө, шийдвэрийн хэрэгжилт, төсвийн сахилга хариуцлага бодитоор дээшилснийг харуулж байна.

Дархан-Уул аймаг дахь ТАГ нэг жилийн хугацаанд 99.4 тэрбум төгрөгийн алдааг залруулж, төлбөрийн акт, албан шаардлага, зөвлөмжийн хэрэгжилтийг 96–100 хувиар ханган ажилласан нь аудитын байгууллагын нөлөөллийн бодит үр дүнг харууллаа.

Орон нутгийн төсөв, бодлого боловсруулах түвшинд үзүүлсэн нөлөөллийн хувьд Зүүн бүсийн ТАГ-ууд 2026 оны төсвийн төсөлд аудитын зөвлөмжийг тусгуулах замаар 18.2 тэрбум төгрөгийн нэмэлт орлого, 2.27 тэрбум төгрөгийн зардлын хэмнэлтийг бодитоор бий болгосон нь аудитын дүн бодлогын уялдааг сайжруулах чиглэлд системтэй нөлөөлж буйн нотолгоо юм.

Аймаг, нийслэлийн төрийн захиргааны байгууллагуудтай (ИТХ, ЗДТГ, төсөв захирагчид) тогтмол харилцаа хөгжүүлж, аудитын дүнг бодлогын түвшинд тусгуулах, шийдвэрийн хэрэгжилтийг дэмжих үр нөлөөтэй хамтын ажиллагааг өргөжүүлжээ. Тухайлбал:

- Архангай аймаг дахь ТАГ нь ИТХ-аар орон нутгийн өмчийн удирдлага, ОНХС-гийн хөрөнгийн бүртгэлийн хяналтыг сайжруулах чиглэлд 2 тогтоол батлуулсан;
- Дархан-Уул аймаг дахь ТАГ нь аймгийн ЗДТГ-тай хамтран төсөв захирагч, санхүүгийн ажилтанд зориулсан аудитын үр дүнг сайжруулах сургалт, хэлэлцүүлгийг жил бүр зохион байгуулж тогтмолжуулсан;
- Баянхонгор аймаг дахь ТАГ-аас "Тэрбум мод" хөтөлбөрийн хэрэгжилт, ОНХС-гийн зарцуулалтад хийсэн аудитын үр дүнг бодлогын түвшинд хэрэгжүүлэх шийдвэрүүдийг гаргуулсан зэрэг сайн туршлагауд бүртгэгдсэн, "Хууль эрх зүйн зөвлөгөө авах маяг"-ыг зохион ашигласнаар зөвлөгөө авах үйл явц эмх цэгцтэй, баримт нотолгоонд суурилсан болж, аудитын шийдвэрийн үндэслэлтэй байдал хангагдахад чухал ач холбогдолтой болсон.

Иргэд, олон нийтэд аудитын үр дүнг ойлгомжтой, хялбар, хүртээмжтэй хүргэх шинэ арга хэлбэрүүд нэвтрэн хөгжиж байна. Үүнд:

- Өвөрхангай аймаг дахь ТАГ-аас аудитын явц, үйл ажиллагааны талаар Audit.mn цахим сайт, "Өвөрхангай аймаг дахь Төрийн аудитын газар" фейсбүүк хуудас, UNN.mn видео сайт болон сайтын фейсбүүк хуудсаар дамжуулан 4 контент, 165 хураангуй тайлан, 8 визуал тайлан, 185 цаг үеийн мэдээ мэдээллийг тогтмол иргэд, олон нийтэд түгээж ажилласан.
- Дорнод аймаг дахь ТАГ-аас аудитыг цахим хэлбэрээр танилцуулан давхардсан тоогоор нийт 307,918 хандалт авсан нь аудитын ил тод байдлыг нэмэгдүүлсэн байна.

Эдгээр тоон үр дүн, сайн туршлага, хамтын ажиллагаа нь Төрийн аудитын байгууллагын үйл ажиллагаа орон нутгийн бодлого, төсөв, хөрөнгө оруулалтын удирдлагад бодит нөлөөлөл үзүүлж байгаа хэрэг юм. Онцлох сайн туршлагын тухайд хөрөнгө оруулалтын гэрээ, тендерийн үе шатны төсөвт өртгийг хяналтын буюу баталгаажсан төсөвтэй харьцуулан шалгах боломж бүрдэж, эхний үе шатны санхүүжилтийн үнэн зөв байдал сайжруулсан байна. Үүний үр дүнд төсөл, арга хэмжээний эхний үе шатанд нэгж өртгийн хяналтаар баталгаажуулахаар илүү санхүүжилт олгох эрсдэл арилж, гүйцэтгэлийн санхүүжилтийн хяналт бодитоор олгогдох нөхцөлийг бүрдүүлжээ.

Аудитын эрсдэлийн санг бүрдүүлэх, баримтжуулах чанарыг сайжруулах хүрээнд зохиомжийн бүтэц, форматын шинэчлэлийг хийж, нотлох баримтыг үнэлэх шалгах хуудас, дүн шинжилгээний баримтжуулалтын загваруудыг боловсруулан хэрэгжүүлж, практикт ашиглах нөхцөлийг бүрдүүлжээ. Аудитын эрсдэлийг системтэй үнэлэх, нотолгооны чанар, бүрдлийг хангах, шийдвэр гаргалтын суурийг оновчтой болгоход чухал үр нөлөө үзүүлэх юм.

Аудитын нөлөөлөл зөвхөн зөрчил илрүүлэх, шийдвэр гаргах хүрээнд хязгаарлагдахгүй, харин орон нутгийн засаглал, ил тод байдал, хариуцлагын тогтолцоог бэхжүүлэх, иргэдийн оролцоог нэмэгдүүлэх, бодлогын үр нөлөөг үнэлэх шинэ соёлыг төлөвшүүлэхэд чухал хувь нэмэр оруулж байна.

ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ

ТӨРИЙН АУДИТЫГ
ДЭМЖИХ ҮЙЛ
АЖИЛЛАГАА

ЧАНАРЫН УДИРДЛАГЫН ТОГТОЛЦОО

Чанарын удирдлага: Төрийн аудитын байгууллагын үйл ажиллагааны чанарыг тогтвортой сайжруулах, эрсдэлийг бууруулахад чиглэсэн бодит арга хэмжээнүүдийг үе шаттай хэрэгжүүлж, бодлого төлөвлөлт, хэрэгжилт, хяналт, үнэлгээний уялдааг хангахад анхаарч ажиллалаа. Энэ хүрээнд эхний ээлжид чанарын удирдлагын тогтолцоог олон улсын стандарттай нийцүүлэх, аудитын түвшний болон тогтолцооны чанарын баталгаажуулалтыг хэрэгжүүлэх, гүйцэтгэлийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтэд хяналт-шинжилгээ хийх ажлуудыг төвлөрүүлэн зохион байгуулсан юм.

Чанарын удирдлагын эрх зүйн болон арга зүйн орчныг боловсронгуй болгох хүрээнд АДБОУС 140-ийг Төрийн аудитын байгууллагын үйл ажиллагаанд нэвтрүүлэх ажлыг шат дараатай зохион байгуулж, стандартыг 2025 оны 5 дугаар сарын 20-ны өдрийн А/51 дүгээр тушаалаар батлуулан мөрдөж эхэлсэн. Мөн хэрэгцээ шаардлагын үнэлгээ, олон улсын зөвлөмжид тулгуурлан боловсруулсан "Чанарын удирдлага, эрсдэлийн бодлого", "Чанарын зорилгыг 2026–2030 онд хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөө"-г 2025 оны 12 дугаар сарын 12-ны өдрийн А/148 дүгээр тушаалаар баталсан нь чанарын удирдлагын тогтолцоог системийн түвшинд тогтоох суурь нөхцөл болов.

Эрсдэлийн удирдлага: Төрийн аудитын байгууллагын эрсдэлийн удирдлагын үйл явцыг системтэй төлөвшүүлэх шаардлагатайг үндэслэн эрсдэлийн удирдлагын баримт бичгийг боловсруулах, сайжруулах ажлыг шат дараатай хэрэгжүүлсэн. Энэхүү ажлыг АДБОУБ-ын Хөгжлийн санаачилгаас хэрэгжүүлж буй "CRISP" хөтөлбөрийн амлалтын хүрээнд гүйцэтгэж, байгууллагын онцлог, өнөөгийн нөхцөл байдалд нийцүүлэн баримт бичгийн төслийг боловсрууллаа.

"CRISP" хөтөлбөрийн хүрээнд хийсэн эрсдэлийн удирдлагын төлөвшлийн үнэлгээ, гүйцэтгэсэн судалгаа, шинжилгээний үр дүн нь Төрийн аудитын байгууллагын эрсдэлийн удирдлагын тогтолцоог бодлогын түвшинд шинэчлэн төлөвшүүлэх шаардлагыг тодорхой харууллаа. Үнэлгээгээр эрсдэлийн удирдлагын үйл явц байгууллагын хэмжээнд жигд хэрэгжихгүй, баримт бичиг, арга зүйн хувьд нэг мөр болгох хэрэгцээ байгааг тогтоогоод байна.

Судалгааны дүн, дүгнэлтэд үндэслэн "Төрийн аудитын байгууллагын эрсдэлийн удирдлагын бодлогын баримт бичгийн төсөл"-д үе шаттай сайжруулалт хийж, олон шатны санал авах, CRISP хөтөлбөрийн зөвлөмжтэй уялдуулах ажлыг зохион байгуулсан.

Эдгээр зөвлөмж, бодлогын шинжтэй ажлууд нь эрсдэлийн удирдлагыг нэг удаагийн үнэлгээ бус, тасралтгүй үйл явц болгон төлөвшүүлэх, улмаар аудитын төлөвлөлт, гүйцэтгэл, хяналтүнэлгээтэй уялдуулах стратегийн ач холбогдолтой бөгөөд эрсдэлийн удирдлага нь байгууллагын дотоод засаглал, аудитын чанар, нөлөөллийг нэмэгдүүлэх бодлогын чухал хэрэгсэл болж байна.

Чанарын баталгаажуулалт ба хяналт, үнэлгээ: Уг чиг үүргийн хүрээнд аудитын түвшинд санхүүгийн болон гүйцэтгэлийн аудитад чанарын хяналт хийж, санхүүгийн аудитын чиглэлээр ҮАГ-ын нэгжүүдэд 39, АНТАГ-т 26, аудитын хуулийн этгээдүүдэд 44 зөвлөмж, гүйцэтгэлийн аудитын чиглэлээр ҮАГ-ын нэгжүүдэд 11, АНТАГ-т 22 зөвлөмж тус тус хүргүүлж, биелэлтэд хяналт тавьж ажилласан байна. Түүнчлэн аудитын 6 хуулийн этгээдэд нэгтгэсэн тайлангаар 36 зөвлөмж өгсөн бөгөөд тогтолцооны түвшинд албан хаагчдын чадамжийн хүрээний хэрэгжилтэд чанарын баталгаажуулалт хийлээ.

Гүйцэтгэлийн тайлангийн үнэлгээ: ТАБ болон зохион байгуулалтын бүтцийн нэгжүүдийн 2024 оны жилийн эцсийн гүйцэтгэлийн тайланд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийж, 2025 оны 2 дугаар сарын 28-ны өдрийн А/19-р тушаалаар батлуулсан бол 2025 оны гүйцэтгэлийн төлөвлөгөөний ТАБ-ын 158, ЗББН-ийн 1,191 арга хэмжээний гүйцэтгэл-тайлагналын түвшинд хяналт-шинжилгээ хийж, хэрэгжилттэй холбоотойгоор анхаарах асуудлыг зөвлөмжөөр хүргүүлэн биелэлтийг хангуулав.

АУДИТЫН ШИЙДВЭРИЙН ХЭРЭГЖИЛТИЙГ ХЯНАХ ТОГТОЛЦООНЫ ШИНЭЧЛЭЛ

Төрийн аудитын байгууллагын өнөөгийн нөхцөл шаардлагыг үндэслэн Үндэсний аудитын газрын бүтцэд үндсэн чиг үүрэг болон үйл ажиллагааны чиглэлийн хүрээнд Төрийн аудитын шийдвэрийн хэрэгжилтийн тогтолцоог эрх зүй, дүн шинжилгээ, судалгааны үндсэн дээр хөгжүүлэх, дэмжих нэгжийн үйл ажиллагааг эхлүүлээ.

Тайлант онд аудитын шийдвэрийн хэрэгжилтийг хянах тогтолцоог боловсронгуй болгох хүрээнд гүйцэтгэл, нийцлийн аудитын шийдвэрийг бүртгэх цахим бүртгэлийн системийг шинээр зохиомжилж, ашиглалтад оруулснаар шийдвэрийн бүртгэл, хэрэгжилт, үлдэгдлийг нэгдсэн байдлаар хянах, хугацаа хэтэрсэн шийдвэрийг эрт илрүүлэх, нөлөөллийг бодит өгөгдөлд суурилан боловсруулах боломжийг бүрдүүлээ.

Үүнтэй уялдуулан аудитын шийдвэр, түүний хэрэгжилтийг хангахтай холбоотой журам, зааврыг баталж мөрдүүлснээр хяналт, үнэлгээ нь нэг удаагийн тайлагналын шинжээс гарч тасралтгүй, системтэй хэрэгжих үйл ажиллагаа болон төлөвшиж байна.

Аудитын хэрэгжилтийн түвшин, нөлөөллийг үнэлэх үйл ажиллагаа:

Түүнчлэн Төрийн аудитын тухай хуулиар аудитын шийдвэрийн үр нөлөө, нийгэмд үзүүлж буй нөлөөллийг үнэлж тайлагнах үүргийг хэрэгжүүлэх хүрээнд аудитын шийдвэрийн санхүүгийн болон санхүүгийн бус нөлөөллийг тодорхойлох, бодит жишээнд тулгуурлан үнэлэх, мэдээлэл цуглуулах, нэгтгэх ажлуудыг зохион байгуулж эхлүүлээд байна. Ингэснээр аудитын шийдвэрийн хэрэгжилтийг зөвхөн тоон биелэлтээр бус, нийгэм, төрийн санхүү, хариуцлагын тогтолцоонд авчирч буй бодит өөрчлөлтөөр хэмжих хяналтүнэлгээний арга замаар нөлөөллийг үнэлж тайлагнах ажлыг шинэ шатанд гаргахаар зорьж байна.

Хугацаа хэтэрсэн шийдвэрийн тайлбарыг авч нэгтгэн 3182 шийдвэрийг хэрэгжүүлэхтэй холбоотойгоор хугацаатай 22 албан бичгийг аймаг, нийслэлийн Засаг дарга нарт, 31 албан бичгийг ТЕЗ нарт, 63 албан бичгийг ТТЗ, ТШЗ нарт тус тус хүргүүлж, хариу ирүүлсэн нотлох баримтыг үнэлж ажиллав.

Төрийн аудитын байгууллагаас 2022–2025 оны хооронд хуулийн байгууллагад шилжүүлсэн асуудлын дэлгэрэнгүй судалгааг нэгтгэж 117 албан бичгээр шилжүүлсэн 134.5 тэрбум төгрөгийн 249 зөрчлийн мэдээллийн сан, бааз үүсгээд байна.

Хуулийн байгууллагад шилжүүлсэн асуудлуудын шийдвэрлэгдсэн байдлыг авч үзвэл нийт 51 албан бичгээр шилжүүлсэн 44.5 тэрбум төгрөгийн 111 зөрчил

мөрдөн шалгах ажиллагаанд, 30 албан бичгээр шилжүүлсэн 65.5 тэрбум төгрөгийн асуудлыг эрүүгийн хэрэг нээхээс татгалзсан болон хэрэгсэхгүй болсон, 8 албан бичгээр шилжүүлсэн 0.6 тэрбум төгрөгийн асуудлыг шүүхээр эцэслэн шийдвэрлэгдсэн байна.

Төрийн байгууллагын хууль бус үйлдэл, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, хариуцлагын тогтолцоог бэхжүүлэхэд төрийн аудитын оруулж буй хувь нэмрийг үнэлэх зорилгоор сахилгын шийтгэл, хариуцлага тооцох албан шаардлагын хэрэгжилт, төрд учруулсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх үүргийн биелэлтэд дүн шинжилгээ хийсэн байна.

Гүйцэтгэлийн аудит болон бодлогын түвшинд хийсэн бусад аудитын шийдвэр нь төрийн үйлчилгээний чанар, тогтвортой хөгжлийн зорилтуудын хэрэгжилт, хүрээлэн буй орчны тогтвортой байдал, нийгмийн хүртээмж, эдийн засгийн хөгжилд ямар эерэг өөрчлөлт авчирч байгааг тодорхойлох, мөн төсвийн хэмнэлт, орлогын өсөлтөөр аудитын нөлөөллийг хэмжих суурь үнэлгээг хийж байна.

Аудитын шийдвэртэй холбоотой өргөдөл, гомдлыг хүлээн авах, бүртгэх:

Аудитын шийдвэртэй холбоотой иргэн, хуулийн этгээдээс ирүүлсэн өргөдөл, гомдлыг нэгдсэн бүртгэлийн сан үүсгэн, Төрийн аудитын байгууллагын хэмжээнд 2024 болон 2025 оны эхний хагас жилийн мэдээллийг нэгтгэн Аудитын шийдвэрийн хэрэгжилтийн газрын бүртгэл, мэдээллийн санд бүртгэн авч ажиллалаа. Ингэснээр өргөдөл, гомдлыг хүлээн авах, бүртгэхдээ тэдгээрийн агуулга, хууль зүйн үндэслэлийг ангилан ялгаж, цаашид хянан шийдвэрлэх суурь өгөгдлийг бүрдүүлсэн юм.

Цаашид аудитын шийдвэрийн хэрэгжилтийг зөвхөн биелэлтийн тоогоор бус, санхүүгийн болон санхүүгийн бус үр өгөөж, төрийн байгууллагын хариуцлага, сахилга бат, төрийн үйлчилгээний чанарт гарсан бодит өөрчлөлтөөр үнэлэх чиглэлд ажлуудыг хийж хэрэгжүүлэх эхлэлийг тавьж, Төрийн аудитын байгууллагын 2026 оны гүйцэтгэлийн төлөвлөгөө болон баримтлах бодлогын чиглэлд тусган ажиллаж байна.

Энэ нь төсвийн сахилга бат, хууль ёсны байдлыг хангахад бодит ахиц гаргахад дэмжлэг болж нийгэмд чиглэсэн эерэг өөрчлөлт бий болгож буйг харуулах нотолгоо, нөлөөллийг илүү бодитой үнэлэх үндэслэл болж байна.

ДОТООД АУДИТЫН ҮР ДҮН

Дотоод аудитын хэрэгжилт: Төрийн аудитын байгууллагын дотоод хяналт-шинжилгээ, дотоод аудитын үйл ажиллагааг эрсдэлд суурилсан хандлагаар зохион байгуулж, байгууллагын гүйцэтгэл, дотоод хяналтын тогтолцооны хэрэгжилтэд үнэлгээ хийж ажиллалаа. Дотоод аудитын газар нь дотоод аудитын олон улсын стандарт, байгууллагын гүйцэтгэлийн төлөвлөгөөнд тулгуурлан нийт 15 арга хэмжээг хэрэгжүүлэхээр төлөвлөж, 96 хувийн гүйцэтгэлтэй ажилласан байна.

Аймаг дахь ТАГ-уудад хийсэн дотоод аудитын үнэлгээ: Эрсдэлийн үнэлгээнд үндэслэн баталгаажуулах болон давтан баталгаажуулах дотоод аудитаар Хэнтий (94.1 хувь), Увс (91.05 хувь), Дорнод (83.9 хувь), Дорноговь (80.0 хувь), Өмнөговь (73.1 хувь), Баян-Өлгий (78.32 хувь) аймаг дахь Төрийн аудитын газруудын үйл ажиллагаанд иж бүрэн үнэлгээ өгсөн байна. Дотоод аудитын тайлангаар өгсөн зөвлөмжийн дагуу хариу арга хэмжээний төлөвлөгөө боловсруулж, хэрэгжилтэд нь хяналт тавих, зөвлөн туслах ажиллагааг хэрэгжүүлж эхлээд байна.

Өмнөх жилийн дотоод аудитын зөвлөмжийн хэрэгжилтийн үнэлгээ: 2021–2024 онуудад хийгдсэн дотоод аудитын тайлангаар өгсөн 215 зөвлөмжийг (22 ТАГ) нэгтгэн дүгнэж, хэрэгжилтийг үнэлэхэд 87.6 хувийн гүйцэтгэлтэй буюу "хангалттай" гэсэн дүгнэлт гаргасан байна. Энэхүү дүн шинжилгээ нь дотоод аудитын зөвлөмж бодитоор хэрэгжиж, байгууллагын үйл ажиллагаанд ахиц гарч буй эсэхийг үнэлэх суурь мэдээлэл болж байна.

Шилэн дансны мэдээлэлд хийсэн бодит цагийн аудит: ҮАГ-ын Дотоод аудитын нэгжид чиглэл болгосны дагуу аудитын олон улсын мэргэжлийн практикийн хүрээнд шилэн дансны цахим мэдээлэлд бодит цагийн аудит гүйцэтгэж, нийт 3,933 мэдээлэлд үнэлгээ хийхэд ил тод байдлын хэрэгжилт 86.7 хувь буюу "хангалттай" гэж дүгнэсэн боловч "ерөнхий мэдээлэл" дэд ангилал 63.8 хувь буюу "сайжруулалт хэрэгтэй" гэсэн үнэлгээ авчээ. Уг хяналт-шинжилгээний үр дүнд 4 дүгнэлт, 5 зөвлөмжийг холбогдох нэгжүүдэд хүргүүлсэн байна.

Дотоод аудитын зөвлөмж, үр дүн: Дотоод аудитын хүрээнд тайлант хугацаанд байгууллагын үйл ажиллагааг сайжруулах, үнэ цэнийг нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн нийт 55 зөвлөмж өгч, хэрэгжилтийг уялдуулан хянаснаар дотоод хяналт, хариуцлагын тогтолцоог бодитоор сайжруулахад тодорхой ахиц гаргалаа. Дотоод аудит, үйл ажиллагааг төлөвлөхдөө эрсдэлийн үнэлгээнд тулгуурлан нөөцийг төвлөрүүлж, хяналтыг өндөр эрсдэлтэй чиглэл, нэгжүүдэд чиглүүлсэн нь аудитын үр дүнг бодитоор нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн чухал алхам болов.

Ингэснээр дотоод аудитын зөвлөмж нь тайлангийн баримт бичигт үлдэх бус, байгууллагын дотоод хяналт, сахилга хариуцлагын тогтолцоонд бодит сайжрал авчрах, үр дүнг чанарын удирдлага, эрсдэлийн үнэлгээнд ашигласнаар аудитын байгууллагын дотоод хяналтын тогтолцоо илүү уялдаатай, өгөгдөлд суурилсан байдлаар хэрэгжиж байна.

ДИЖИТАЛ ШИЙДЭЛ, ӨГӨГДӨЛ АШИГЛАЛТ

Аудитын үйл ажиллагаанд технологи, өгөгдөл ашиглалт: Төрийн аудитын байгууллагын аудитын үйл ажиллагаанд өгөгдөлд суурилсан хандлага бодитойгоор төлөвшиж, аудитын сэдэв тодорхойлох, төлөвлөх, хэрэгжилтийг хянах, тайлагнах үе шатанд цахим систем, өгөгдлийн багц тогтмол ашиглагдах нөхцөл бүрдүүлэх зорилгыг агуулсан юм.

Аудитын үндсэн өгөгдөл нь Санхүүгийн тайлангийн аудитын систем (FAS), Аудитын сэдэв сонголтын систем, Статистик мэдээний систем, Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний систем (мониторингийн модуль)-д бүртгэгдэж, аудитын тайлан, шийдвэр, алдаа зөрчил, хэрэгжилтийн мэдээллийг нэгдсэн хэлбэрээр боловсруулах боломжийг эрэлхийлж байна.

Тоон үр дүнгээр авч үзвэл:

- FAS системд 7,076 байгууллага, 13,176 хэрэглэгч бүртгэлтэй;
- 15,090 аудитын тайлан, 66,799 аудитын шийдвэр системд хуримтлагдсан;
- Статистик мэдээний 27 маягт, 10 бүртгэлийн маягтыг цахимаар нэгтгэн тайлагнах;
- Аудитын сэдэв сонголтоор иргэд, олон нийтээс 100 санал цахимаар хүлээн авсан;
- Аудитын үйл ажиллагаа баримтад суурилсан биш, өгөгдөлд суурилсан хэлбэрт бодитойгоор шилжүүлэх алхмуудыг гүйцэтгэж, аудитын шийдвэр гаргалтад ашиглах өгөгдлийн санг тоон болон чанарын хувьд тэлэх бодлого хэрэгжүүлсэн;
- Аудитын сэдэв сонголтыг иргэд, олон нийтийн саналаар өгөгдөл цуглуулж, системд ангилан, эрэмбэлэх хэлбэрт шилжүүлснээр аудитын төлөвлөлтийн ил тод байдал, нотолгоонд суурилсан чанар сайжирсан байна.

ДИЖИТАЛ АУДИТЫН ХЭРЭГЦЭЭ, ИРЭЭДҮЙН ЧИГ ХАНДЛАГА

Төрийн аудитын байгууллагын хувьд аудитын объект, шалгагдах өгөгдлийн хэмжээ нэмэгдэж, аудитын төлөвлөлт, хэрэгжилт, хяналтыг богино хугацаанд үр нөлөөтэй гүйцэтгэх шаардлага өсөн нэмэгдэж байгаатай уялдан дижитал аудит нь зайлшгүй чухал чиглэл болж байна.

Тайлант хугацаанд мэдээлэл технологийн үйл ажиллагаанд гарсан ахиц, тулгамдсан асуудал, өгөгдлийн удирдлагын өнөөгийн байдал, дижитал аудитын хэрэгцээнд хийсэн үнэлгээнд үндэслэн Төрийн аудитын байгууллагын Мэдээлэл технологийн бодлого (2026–2030 он)-ыг боловсруулаа.

Уг бодлогын баримт бичгийг боловсруулахдаа АДБӨУБ-ын Хөгжлийн санаачилгын рiCTure хөтөлбөрт хамрагдаж, 5 удаагийн сургалт, чиглүүлэг, 5 шалгуурт суурилсан дижитал төлөвлөлийн үнэлгээг гүйцэтгэж, олон улсын чиг хандлага, байгууллагын 2025–2030 оны стратеги төлөвлөгөөтэй уялдуулан дотоод нөхцөл байдалд суурилсан дүн шинжилгээг ашигласан болно.

Мэдээлэл технологийн бодлого (2026–2030 он)-д:

- Тэргүүлэх 3 чиглэл 3;
- Стратегийн 10 зорилт;
- Хэрэгжүүлэх 27 арга хэмжээг тусгаж, аудитын үйл ажиллагааг өгөгдөлд суурилсан, дижитал хэлбэрт үе шаттай шилжүүлэх зорилтыг тодорхойлов.

Уг бодлогын баримт бичгийг 2025 оны 10 дугаар сарын 10-ны өдөр Монгол Улсын Ерөнхий аудиторын А/118 дугаар тушаалаар баталж, 2026 оноос хэрэгжүүлэх эрх зүйн болон зохион байгуулалтын суурийг бүрдүүлж ажилласнаар мэдээлэл технологийн үйл ажиллагаанд бодит ахиц дэвшил гарч 2025 онд мэдээлэл технологийн үйл ажиллагаа нь бодлогын хувьд зөвхөн систем хөгжүүлэлтээс илүүтэй аудитын хөгжилд чиглэсэн алсын хараатай бодлогыг хэрэгжүүлэх зорилт, төлөвлөгөөтэй стратегийн түвшинд шилжсэн юм.

ХАРИЛЦАГЧ ТАЛУУДАЙ ХАРИЛЦАХ ХАРИЛЦАА

Төрийн бодлого, үйл ажиллагаа нийтийн ашиг сонирхлын төлөө хэрэгжиж, улсын болон орон нутгийн төсөв, сан, төрийн өмчийг иргэд олон нийтийн амьдралыг дээшлүүлэхэд зарцуулж байгаа эсэх талаар үнэн зөв, ил тод хариулт хүссэн нийгмийн хүлээлтэд нийцүүлэн стратегийн хэрэгжилт, ил тод байдлыг хангах гол баримт бичиг болох "Төрийн аудитын байгууллагын харилцагч талуудын оролцоог хангах бодлогын баримт бичиг (2026–2030)"-ийг 2025 оны 12 дугаар сарын 30-ны өдрийн А/177 дугаар тушаалаар шинэчлэн баталлаа.

Төрийн аудитын байгууллага 2019–2023 онд "Харилцагч талуудын оролцооны стратеги" болон "Иргэдийн оролцоог хангах стратеги" төлөвлөгөөг боловсруулан хэрэгжүүлсэн туршлагад үндэслэн нэгдсэн системтэй, бодлогын түвшинд зохицуулах, хоёр талт харилцааны түвшинд шилжих зорилтын хүрээнд бодлогын баримт бичгээ шинэчлэн боловсруулсан юм.

Төрийн аудитын байгууллага нь хууль тогтоомжийн дагуу төрийн санхүү, төсөв, нийтийн өмчийг зохистой төлөвлөх, хуваарилах ашиглах, зарцуулахад тавих хяналтыг хараат бусаар хэрэгжүүлэх үндсэн чиг үүргээ хэрэгжүүлэхдээ харилцагч талуудтай идэвхтэй, хоёр талын нээлттэй, ил тод харилцаанд суурилсан тогтвортой хамтын ажиллагааг үр нөлөөтэй байлгах замаар төрийн аудитын байгууллагад итгэх итгэлийг бэхжүүлэхэд чиглэж байна.

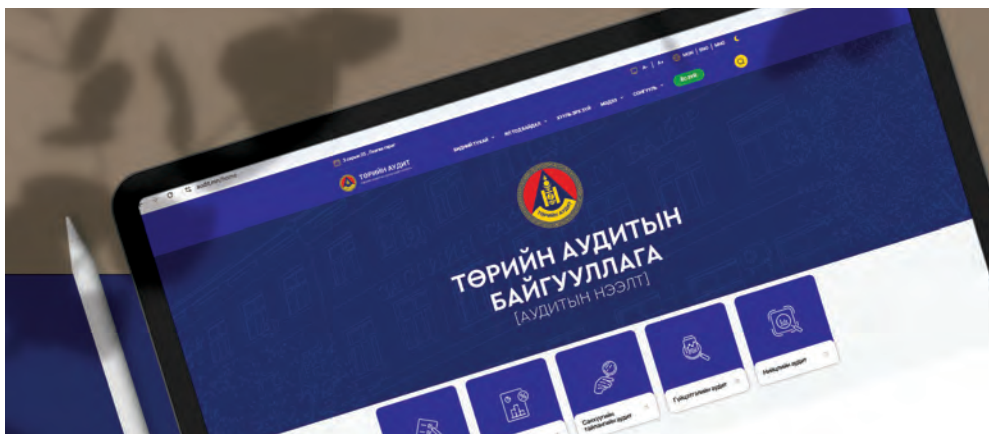
Монгол Улсын Их Хурал, Засгийн газартай харилцах харилцаа: Монгол Улсын Их Хурал, Засгийн газар, ЗГХЭГ болон холбогдох яамдад Төрийн аудитын байгууллагаас мэдээлэл, тодруулга өгөх, аудитын үр дүнг тайлагнах, бодлогын санал, дүгнэлт, толилуулга хүргүүлэх зэрэг харилцааны хэлбэрээр ажиллаж байна.

Аудитын дүн, тайлан, мэдээлэл танилцуулах: УИХ-ын байнгын болон дэд хорооны түвшний хуралдаанд аудитын дүгнэлт, гол эрсдэл, зөвлөмжийн хэрэгжилтийн мэдээллийг танилцуулж, холбогдох асуултад тайлбар өгч оролцов.

Мэдээлэл солилцох, тодруулга хийх харилцаа: Цаг тухайд нь ирүүлсэн хууль, бодлогын баримт бичигт санал өгөх, тодруулгаар хангах, мэдээлэл солилцох хэлбэрээр холбогдох байгууллагуудтай тогтмол мэдээлэл солилцож, шаардлагатай тодруулгыг ажилласан.

Шалгагдагч байгууллагуудтай харилцах харилцаа, хамтын ажиллагаа:

Төрийн аудитын байгууллагаас ялангуяа шалгагдагч байгууллагуудтай харилцах хамтын ажиллагааны хүрээнд аудитын үр дүн, зөвлөмжийг удирдлагад нь танилцуулж, хэрэгжилтэд хяналт тавих, тайлбар, зөвлөмж өгөх ажлыг тогтмол зохион байгууллаа. Тайлант хугацаанд албан бичиг, өргөдөл гомдлыг хуулийн хугацаанд шийдвэрлэж, шалгагдагч байгууллагуудтай харилцах ажиллагааны ил тод, нээлттэй байдлыг ханган ажилласан байна.

Уулзалт, зөвлөлдөх харилцаа: Аудитын нээлт, талбарын үйл явцад анхаарах асуудал үргэлжлэх болон тайлагнах үе шатанд хэрэгжүүлэх горимын талаар мэдээлэл өгөх, удирдлагын захидал илгээх, шалгагдагч байгууллагын холбогдох албан тушаалтантай уулзалт зохион байгуулах, аудитын хамрах хүрээ, эрсдэл, илэрсэн алдааны талаар зөвлөлдөж, тодорхой асуудлыг газар дээр нь шийдвэрлэн ажиллав.

Мэдээлэл солилцох, техникийн дэмжлэг үзүүлэх харилцаа: Санхүүгийн тайлангийн болон гүйцэтгэл, нийцлийн аудитын мэдээллийн чанар болон дотоод хяналтын үйл ажиллагаанд тулгамдсан асуудлаар шалгагдагч байгууллагуудад мэдээлэл өгөх, шаардлагатай асуудлаар хариу санал, зөвлөмж хүргүүлэх, аудитын стандартын талаарх загвар, арга зүйг тогтмол солилцож дэмжлэг үзүүлж ажилласан байна.

Асуудлыг шийдвэрлэсэн байдал: Илэрсэн асуудлаар бүртгэл хөтөлж танилцуулах, аудитад гаргах тайлбар, нотолгоо дутуу баримт материалыг бүрдүүлэх, хэрэгжилт хоцорсон зөвлөмжүүдийг байгууллагатай хамтран дахин хянаж, засвар хийлгэн баталгаажуулсны үндсэн дээр асуудлыг шат дараатайгаар хааж, хэрэгжилтийн сахилгыг сайжруулан ажиллав.

Шалгагдагч байгууллагуудтай харилцах хамтын ажиллагаа нь мэдээлэл, нотолгооны чанарыг сайжруулж, зөрчил арилгах, зөвлөмжийн хэрэгжилтийг бодит ахицтайгаар нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн үр дүнд чиглэсэн үйл явц байв.

Олон нийт, хэвлэл мэдээлэлтэй харилцах харилцаа: Төрийн аудитын байгууллага олон нийт, хэвлэл мэдээлэлтэй харилцах үйл ажиллагааг идэвхтэй зохион байгуулж, аудитын тайлан, бодлого, үйл ажиллагааны мэдээллийг ил тод, хүртээмжтэй хүргэхэд анхаарч ажиллав.

Төрийн аудитын байгууллагын цахим хуудас (audit.mn), аудитын тайлангийн нээлттэй портал (open.audit.mn) сайтыг нэгтгэн шинэчлэлт хийж, үйл ажиллагааны үр дүн, аудитын тайлан, аудитын шийдвэр, үр дүнгийн мэдээлэл, УИХ, бусад холбогдох байгууллага, иргэд, олон нийтэд нээлттэй ил тод байдлыг хангах боломжтой болов.

Мэдээллийн ил тод байдлыг сайжруулах зорилгоор аудитын тайланг сэдэв, төрөл, гүйцэтгэсэн хугацаа, төсөв захирагчийн ангиллаар хайх боломжийг бүрдүүлж, англи хэл дээрх мэдээллийн цэсийг нэвтрүүлээ. Мөн нийгмийн сүлжээ, хэвлэл мэдээллийн сувгаар дамжуулан аудитын үр дүнг тайлбарласан мэдээ, ярилцлага, видео контентыг тогтмол түгээж, олон нийтийн ойлголт, оролцоог нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн ажлуудыг хэрэгжүүлэв.

Мэдээллийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор аудитын тайланг сэдэв, төрөл, гүйцэтгэсэн хугацаа, төсөв захирагчийн ангиллаар ангилан хайх боломжийг нэвтрүүлж, байгууллагын цахим мэдээллийн санг сайжруулсан. Үүний зэрэгцээ олон нийтийн сүлжээг ашиглан аудитын дүгнэлт, ач холбогдлыг тайлбарласан 63 текст мэдээ, 21 видео мэдээ, 51 видео ярилцлага, 14 богино хэмжээний цахим мэдээллийг бэлтгэн түгээж, аудитын үйл ажиллагааны ил тод байдал, ойлгомжийг нэмэгдүүлэв.

Түүнчлэн иргэн, хуулийн этгээдээс ирүүлсэн өргөдөл, гомдол, санал хүсэлтийг цахим систем болон бүртгэлийн журмаар хүлээн авч, холбогдох албан тушаалтанд танилцуулж шилжүүлэх, шийдвэрлэлтийн явцад хяналт тавих замаар хуулийн хугацаанд шийдвэрлэж, мэдээллийн ил тод байдал, хариуцлагатай харилцааг ханган ажилласан нь олон нийттэй харилцах үйл ажиллагааны бодит үр дүн болов.

ГАДААД ХАРИЛЦАА, ХАМТЫН АЖИЛЛАГАА

Төрийн аудитын байгууллага гадаад хамтын ажиллагааг тасралтгүй өргөжүүлэн хөгжүүлж, олон талт болон хоёр талт хамтын ажиллагааны хүрээнд төсөл хөтөлбөрт оролцох оролцоог нэмэгдүүлэх, шилдэг сайн туршлагыг судалж, нэвтрүүлэх замаар албан хаагчдын мэргэжлийн чадавхыг бэхжүүлэх, аудитын үр дүн, үр нөлөөг дээшлүүлэхэд онцгойлон анхаарч байна.

Хоёр талт хамтын ажиллагаа: Тайлант онд бусад орны ижил чиг үүрэг бүхий байгууллагуудтай харилцаа тогтоох, хамтын ажиллагааг өрнүүлэх чиглэлд идэвхтэй ажиллаж, шинээр Бүгд Найрамдах Арчилсан Лаос Ард улс (БНАЛАУ), Бүгд Найрамдах Киргиз улс (БНКУ), Холбооны Бүгд Найрамдах Бразил улс (ХБНБУ)-ын Аудитын дээд байгууллагуудтай "Хамтран ажиллах тухай харилцан ойлголцлын санамж бичиг"-ийг шинээр, Бүгд Найрамдах Хятад Ард улс (БНХАУ)-ын Үндэсний аудитын газартай санамж бичгийг шинэчлэн байгууллаа.

Монгол Улсын Төрийн аудитын байгууллага нь 1999 оноос хойш нийт 18 орны АДБ-тай хамтран ажиллах тухай харилцан ойлголцлын санамж бичиг байгуулсан ба 2025 оны байдлаар БНХАУ, ОХУ, БНСУ, Унгар улс, БНСВУ, БНАЛАУ, ХБНБУ, БНКУ, ОХУ-ын Буриад улсын нийт 9 Аудитын дээд байгууллагуудтай "Хамтран ажиллах тухай харилцан ойлголцлын санаж бичиг"-ийн хүрээнд шууд харилцаа тогтоон ажиллалаа. Тухайлбал, ОХУ-ын Бүгд Найрамдах Буриад Улсын Тооцооны танхим, БНКУ-ын Тооцооны танхим, БНТУ-ын Тооцооны шүүх, БНСУ-ын Аудит, хяналтын зөвлөлийн төлөөлөгчдийг хүлээн авч, Монгол Улсын Төрийн аудитын байгууллагын үйл ажиллагааг танилцуулах, байгууллага хоорондын үйл ажиллагааны туршлага солилцох уулзалт, сургалт, хэлэлцүүлэг зохион байгуулж, цаашдын хамтын ажиллагааг өргөжүүлэн хөгжүүлэх талаар яриа хэлэлцээ өрнүүллээ.

Олон талт хамтын ажиллагаа: Гурван жил тутам зохион байгуулагддаг Аудитын дээд байгууллагуудын дээд хэмжээний чуулга уулзалтын ээлжит 25 дугаар Чуулган 2025 онд Египед улсын Шарм Эль Шейх хотноо зохион байгуулагдаж, Шарм Эль Шейхийн Тунхаглал батлагдсан. Энэхүү Чуулга уулзалтад Төрийн аудитын байгууллагын төлөөлөгчид оролцож, олон улсын түвшинд Монгол Улсыг таниулах үүргээ амжилттай биелүүлсэн нь онцлог үйл явдал байв.

АДБ-уудын хамтын ажиллагаа, уялдаа холбоог тасралтгүй сайжруулах бодлого баримтлан идэвхтэй үйл ажиллагаа явуулж буй Аудитын дээд байгууллагын Олон улсын болон Азийн байгууллагын ажлын хэсгүүдэд бүрэн эрхт гишүүнээр элсэж, их өгөгдөл, хиймэл оюун ухаан, хямралын үед хийх аудит, төрийн өмчит аж ахуйн нэгж, хүрээлэн буй орчны аудит зэрэг олон улсын түвшинд анхаарал татаж буй сэдвүүдээр туршлага солилцов. Тухайлбал, БНХАУ-ын Харбин хотноо 2025 оны 09 дүгээр сард зохион байгуулагдсан АДБОУБ-ын Их өгөгдлийн ажлын хэсгийн IX чуулганд манай төлөөлөгчид оролцож, 22 улсын 69 төлөөлөгчтэй хамтран аудитад их өгөгдөл, хиймэл оюун ухааныг ашиглах чиг хандлагын талаар хэлэлцсэн.

Мөн БНСУ-ын Сөүл хотноо 2025 оны 08 дугаар сард зохион байгуулагдсан АДБАБ-ын Хямралын удирдлагын аудитын ажлын хэсгийн III чуулганд оролцож, Монгол Улсад 2021 онд хэрэгжүүлсэн "Цар тахлын үеийн бодит цагийн аудит"-ыг шилдэг туршлага болгон танилцуулсан нь байгууллагын туршлага олон улсын түвшинд хүлээн зөвшөөрөгдөхөд чухал ач холбогдолтой үйл явдал болсон юм.

Төсөл, хөтөлбөрт орох оролцоог нэмэгдүүлээ: Аудитын үйл ажиллагааны чанар, аудиторуудын чадавхыг сайжруулах зорилгоор олон улсын сургалт, төсөл хөтөлбөрүүдэд идэвхтэй хамрагдав.

2025 онд нийт 195 албан хаагч биет болон цахим хэлбэрээр зохион байгуулагдсан 49 удаагийн олон улсын сургалт, семинар, хурал, уулзалтад хамрагдсан. Тухайлбал, АДБОУБ-ын Хөгжлийн санаачилгаас зохион байгуулсан "Тогтвортой хөгжлийн зорилгын аудитор бэлтгэх хөтөлбөр 2025-2027"-т 6 албан хаагч, "Аудитын чанарын удирдлагын мэргэшүүлэх сертификатын хөтөлбөр 2025-2026"-т 4 албан хаагч, Мэдээлэл технологийн стратеги боловсруулах "rICTure" хөтөлбөрт 6 албан хаагчдыг хамрууллаа. Түүнчлэн БНЭУ-ын "Техник, эдийн засгийн хамтын ажиллагааны хөтөлбөр (ИТЕС)"-т 10 албан хаагч амжилттай хамрагдсан бол Япон Улсын Засгийн газрын "JDS" тэтгэлэгт хөтөлбөрөөр 1 албан хаагч, БНХАУ-ын Засгийн газрын тэтгэлгээр Нанжины аудитын их сургуульд 2 албан хаагч магистрын зэрэг хамгаалж төгссөн нь хүний нөөцийн чадавхыг урт хугацаанд бэхжүүлэхэд бодит хувь нэмэр орууллаа.

Олон улсын сургалт, төсөл хөтөлбөрт хамрагдсан албан хаагчдын эзэмшсэн мэдлэг, туршлагыг байгууллагын хэмжээнд түгээх, байгууллагын дотоод мэдлэг хуваалцах орчныг төлөвшүүлэх, хөгжүүлэх зорилгоор "Knowledge Sharing" цахим арга хэмжээг зохион байгуулж хэвшүүлээ.

Шилдэг туршлагын нутагшуулалт:

Олон улсын шилдэг туршлагыг судалж, байгууллагын үйл ажиллагаанд нутагшуулах чиглэлд бодит ахиц гарсан жил байв. Тухайлбал, ХБНБУ-ын Холбооны тооцооны шүүхтэй хамтын ажиллагааг эхлүүлж, аудитын үйл ажиллагаанд ашиглаж буй хиймэл оюунд суурилсан ChatTCU болон CopilotTCU системүүдийг судлан нэвтрүүлэх хүсэлт тавьсны дагуу тус 2 системийн техникийн мэдээллүүд болон эх кодыг хүлээн авч нутагшуулах ажил эхлүүлээд байна.

АДБООУБ-ын Хөгжлийн санаачилгын "piCTure" хөтөлбөрийн үр дүнд байгууллагын мэдээлэл технологийн өнөөгийн байдлыг үнэлж, олон улсын арга зүйд тулгуурласан "Мэдээлэл технологийн стратеги (2026–2030)"-ийг боловсруулан баталсан нь Төрийн аудитын байгууллагын дижитал шилжилт, өгөгдөлд суурилсан аудит, мэдээллийн аюулгүй байдлын тогтолцоог шинэ түвшинд гаргах суурь болж байна.

Төрийн аудитын байгууллагын гадаад харилцаа, хамтын ажиллагаа нь аудиторуудын чадавх, дижитал шилжилт, стратегийн шинэчлэлийг дэмжсэн бодит үр нөлөө бүхий хөгжлийн гол хөшүүрэг байлаа.

ИЛ ТОД БАЙДАЛ

Төрийн аудитын байгууллагын бодлого, үйл ажиллагаа, гүйцэтгэсэн аудитын тайлангийн үр дүнг хэвлэл мэдээлэл, олон нийтэд нээлттэй, хүртээмжтэй хүргэх зорилгоор "Аудитын тайлан, үйл ажиллагааг сурталчлах төлөвлөгөө" боловсруулан хэрэгжүүлж ажиллалаа.

Тайлант хугацаанд Төрийн аудитын байгууллагаас гүйцэтгэсэн санхүү, гүйцэтгэл, нийцлийн нийт 4,423 аудитын тайланг албан ёсны audit.mn вэб сайтад нээлттэй байршуулан олон нийтэд хүргэлээ. Үүнээс Үндэсний аудитын газар 351, аймаг, нийслэл дэх Төрийн аудитын байгууллагууд 4,071 тайланг тус тус мэдээлсэн байна.

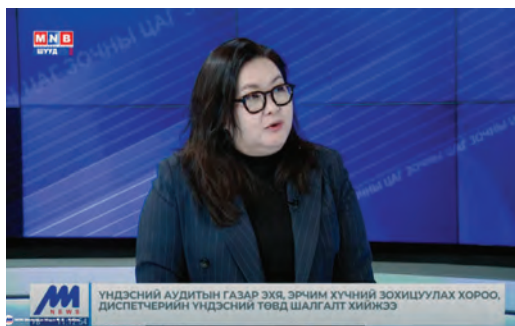

Мэдээллийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор audit.mn вэб сайтыг шинэчилж, аудитын тайланг аудитын сэдэв, төрөл, гүйцэтгэсэн огноо, төсөв захирагчийн ангилал, тайлангийн дүгнэлтийн төрлөөр нарийвчлан хайх боломжийг бүрдүүллээ. Мөн байгууллагын бодлого, үйл ажиллагааны мэдээ мэдээллийг улс, нийслэл, 21 аймагаар ангилан хүргэхийн зэрэгцээ олон улсын болон бусад орны аудитын дээд байгууллагад зориулсан англи хэл дээрх цэсийг нэвтрүүлж, мэдээллийн хүртээмжийг сайжруулсан.

Аудитын шийдвэр, дүгнэлт, зөвлөмжийг олон нийтэд энгийн, ойлгомжтой хэлбэрээр хүргэх зорилгоор гүйцэтгэсэн аудитын тайлан, үйл ажиллагаанд тулгуурлан 14 рийл контент бэлтгэн түгээсэн. Мөн Төрийн аудитын байгууллагын бодлого, үйл ажиллагааг нээлттэй сурталчлах хүрээнд текст мэдээ-63, видео мэдээ-21-ийг бэлтгэн audit.mn вэб сайт, Үндэсний аудитын газрын пэйж хуудсаар дамжуулан нийтэлж, мэдээллийн сайтууд болон өдөр тутмын сониноор түгээж ажиллалаа.

Төрийн аудитын байгууллагын албан хаагчдад зориулан цахимаар түгээгддэг "Аудит" цахим сэтгүүлийн хоёр дугаарыг бэлтгэн дотоод удирдлагын программ, audit.mn вэб сайт, Үндэсний аудитын газрын фэйсбүүк хуудсанд нийтэлж, олон нийтийн хүртээл болголоо.

Аудитын мэдээллийг ил тод, ойлгомжтой, хүртээмжтэй түгээх, олон нийтийн ойлголтыг нэмэгдүүлэх зорилгоор сэтгүүлчид, хэвлэл мэдээллийн байгууллагын ажилтнууд, иргэний нийгмийн байгууллагын төлөөллийг оролцуулсан "Мэдлэг хуваалцах цаг-2025" сургалт, хэлэлцүүлгийг зохион байгуулсан. Уг арга хэмжээний хүрээнд шинэ вэб сайтаас аудитын тайлан хайх, дүгнэлт, зөвлөмжийг нийтлэл, нэвтрүүлэгт ашиглах арга зүй болон санхүү, гүйцэтгэл, нийцлийн аудитын ялгаа, онцлогийн талаар мэдээлэл өгч, сэтгүүлчдийн сонирхсон асуултад аудитын газрын удирдлагууд дэлгэрэнгүй хариулт өглөө.

Төрийн аудитын байгууллага нь сэтгүүлчдийн баримт нотолгоонд тулгуурласан мэдээ, мэдээлэл бэлтгэх найдвартай эх сурвалж болж, гүйцэтгэсэн аудитаар ярилцлага, мэдээлэл өгөх, дүгнэлт, зөвлөмжийн хэрэгжилтийг олон нийтэд хүргэх, хариуцлага нэхэх үйл явцад иргэдийг татан оролцуулах замаар төрийн санхүү, төсвийн зарцуулалтыг сайжруулахад идэвхтэй ажиллалаа.

ХҮНИЙ НӨӨЦ, ЧАДАВХЫН ХӨГЖИЛ

Төрийн аудитын байгууллага хүний нөөцийн бодлогоо бүтцийн шинэчлэл, чиг үүргийн оновчлолтой уялдуулан хэрэгжүүлж, төвлөрсөн зохион байгуулалтын тогтолцоонд нийцсэн хүний нөөцийн хуваарилалтыг хийхэд голлон анхаарлаа. Төрийн аудитын тухай хуульд заасан үндсэн үйл ажиллагааг сайжруулах, бүтээмжийг нэмэгдүүлэх, чиг үүргийн давхардлыг арилгах, зохион байгуулалтын оновчтой шийдэл хийж албан тушаалын тодорхойлолтыг шинэчлэн баталсан.

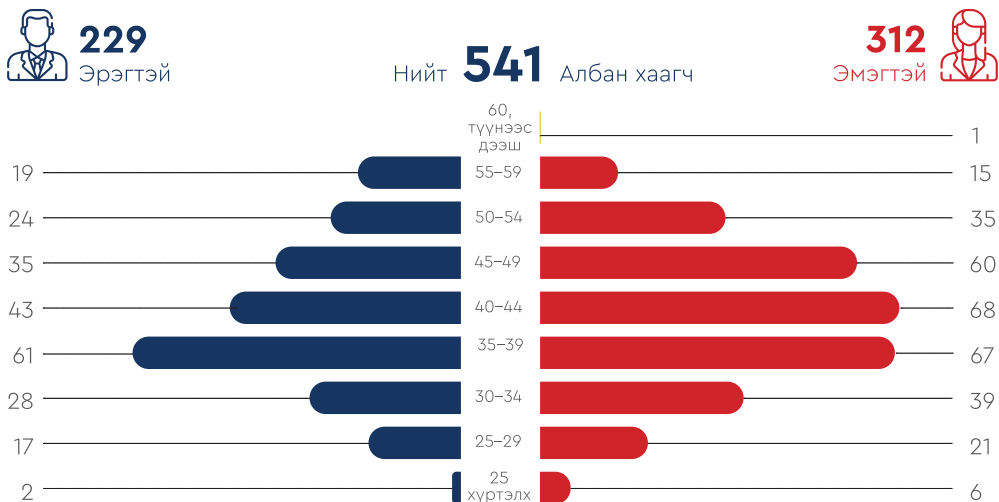
Тайлант хугацаанд байгууллагын хэмжээнд нийт 541 албан хаагч ажиллаж байгаагаас Үндэсний аудитын газарт 191, Нийслэл дэх Төрийн аудитын газарт 57, аймаг дахь Төрийн аудитын газруудад нийт 293 албан хаагчтай үйл ажиллагаа явуулж байна.

Хүний нөөцийн удирдлагад чадамжид суурилсан арга хандлагыг нэвтрүүлж, дэвшүүлэх томилгоо, шилжилт хөдөлгөөн, тусгай шалгалт, сургалт, хөгжлийн төлөвлөлтийг уялдуулснаар байгууллагын хүний нөөцийн тогтвортой байдал, гүйцэтгэлийн уялдаа, хариуцлагын соёлыг бэхжүүлэхэд чиглэсэн бодлогын өөрчлөлтийг эхлүүлсэн.

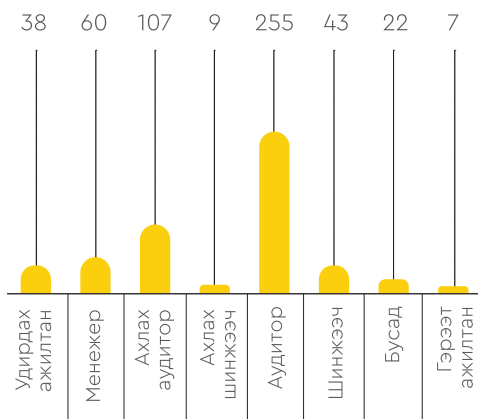
Өнөөгийн байдлаар хүний нөөцийн боловсролын түвшинг авч үзвэл албан хаагчдын 52.5 хувь нь магистр, 44.8 хувь нь бакалаврын зэрэгтэй байгаа нь хүний нөөцийн чадамжийг бодлогоор дэмжих суурь нөхцөл бүрдсэнийг харуулж байна. Мөн хугацаанд хууль тогтоомж, хүний нөөцийн бодлогын хэрэгжилт, төрийн албан хаагчийн шатлан дэвших зарчмыг баримтлан байгууллага дотроо дэвшлүүлэн томилсон 26, байгууллага дотроо ижил ангиллын албан тушаалд шилжүүлэн томилсон 37, төрийн өөр байгууллагаас шилжүүлэн томилсон 23, төрийн жинхэнэ албан хаагчийн нөөцөөс томилсон 101, албан үүргийг түр орон гүйцэтгүүлэхээр 35, өөрийн хүсэлтээр албан тушаал бууруулж томилсон 5, хүүхэд асрах чөлөөний хугацаа дуусгавар болж томилогдсон 12, нийт 239 иргэн, албан хаагчийг холбогдох шийдвэрийн дагуу албан тушаалд томилон ажиллуулжээ.

Албан хаагчдын насны бүлэг: Нийт 541 албан хаагчаас 1.5 хувь нь 24 хүртэлх насны, 7.0 хувь нь 25–29 насны, 12.4 хувь нь 30–34 насны, 23.7 хувь 35–39 насны, 20.5 хувь нь 40–44 насны, 17.6 хувь нь 45–49 насны, 10.9 хувь нь 50–54 насны, 6.3 хувь нь 55–59 насны, 0.2 хувь нь 60 ба түүнээс дээш насны албан хаагч тус тус ажиллаж байна.

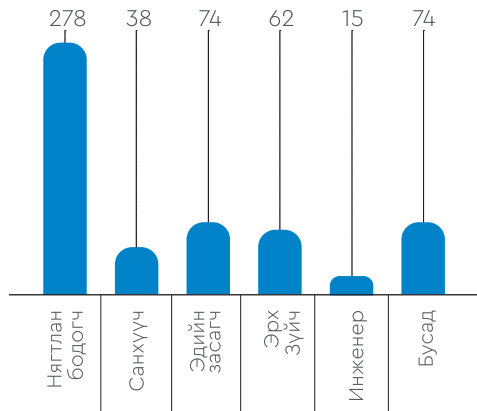
Дүрслэл 5. Төрийн аудитын байгууллагын хүний нөөц (хүйс, насны бүлгээр)

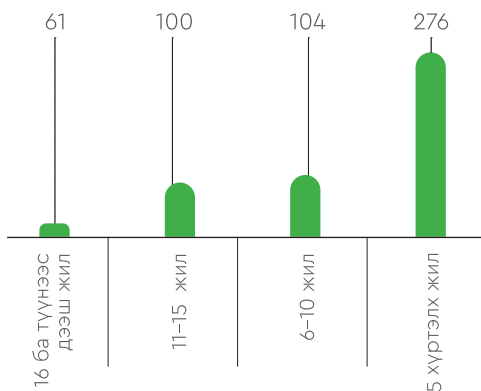
Дүрслэл 6. Хүний нөөц, албан тушаалаар

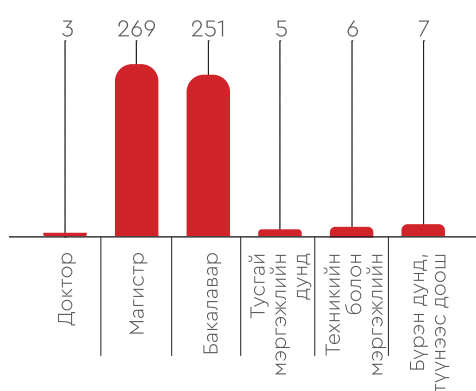
Дүрслэл 7. Хүний нөөц, мэргэжлээр

Дүрслэл 8. Хүний нөөц, ажилласан жилээр

Дүрслэл 9. Хүний нөөц, боловсролын түвшнээр

Сургалт, хөгжил: Төрийн аудитын үйл ажиллагааны чанар, үр нөлөөг нэмэгдүүлэх зорилгоор албан хаагчдын мэргэжлийн мэдлэг, ур чадварыг тасралтгүй хөгжүүлэхэд чиглэсэн сургалт, хөгжлийн бодлогыг системтэй хэрэгжүүлж, сургалтын хэрэгцээ шаардлагад үндэслэн дотоод болон гадаад сургалтуудад албан хаагчдыг тасралтгүй хамрууллаа.

Сургалт хөгжлийн төлөвлөгөө нь зөвхөн мэдлэг олгоход бус, аудитын бодит ажилд хэрэглэгдэх чадварыг дэмжсэн, өгөгдлийн шинжилгээ, орчин үеийн технологи ашиглалт, төрийн аудитын арга зүй, мэргэшүүлэхэд чиглүүлсэн нь албан хаагчдын мэргэжлийн өсөлтийг дэмжихэд хувь нэмрээ оруулав.

Аудитын чанар, үр нөлөөг нэмэгдүүлэх зорилгоор сургалт, хөгжлийн бодлогыг системтэй хэрэгжүүлж, 2025 онд нийт 105 багц сургалтыг зохион байгуулан, давхардсан тоогоор 11,270 албан хаагчийг хамруулсан байдлаас үзвэл “Нэг” албан хаагч дунджаар 18–21 сургалтад хамрагдсан нь тасралтгүй хөгжлийн бодлого бодитой хэрэгжсэнийг илтгэнэ.

Мөн АХЭ-ийн аудиторуудыг чадавхжуулах 5 багц сургалтад давхардсан тоогоор 3,599 аудитор хамрагдсан нь аудиторын чадамжийг хөгжүүлэхэд бодит хувь нэмэр болсон юм.

Сургалтыг цахим, танхим, онлайн, хосолсон хэлбэрээр зохион байгуулж, цахим сургалтад давхардсан тоогоор 7,659 албан хаагч хамрагдаж, үүнээс сертификат олгох сургалтад хамрагдсан 947 албан хаагчийн 70 хувь нь амжилттай төгссөн. Өгөгдлийн шинжилгээ, Excel, Power BI, Data analytics, хиймэл оюун ухаан зэрэг аудиторуудын чадамжид чиглэсэн сургалтуудыг зохион байгуулсан нь аудитын арга зүйн шинэчлэлийг хүний нөөцийн хөгжлөөр дэмжих суурь болж өгсөн. Цаашид тасралтгүй сургалт хөгжлийн хөтөлбөрийг үргэлжлүүлэн нэгдсэн төлөвлөгөөний дагуу уламжлал болгон хэрэгжүүлэх юм.